

Det oundgängliga VATTNET

AKTIVITETER FÖR UNDERVISNING

© Finlands UNICEF rf 2013
Kopiering tillåten i undervisningssyfte

Redigerat från källmaterial av Jonna Niiniahö
Redaktion Sari Ahola, Hanna Hämäläinen och Ari Paloniemi
Illustrationer Pauliina Lindholm/Point Panic
Layout Terttu Kiuru / T-Print Ky
Översättning från finska Krister Dahlström
Pärmbild © UNICEF/NYHQ2011-1536/Zaidi

ISBN 978-952-9536-15-3 (PDF)
www.unicef.fi/vattenhandledning

Producerad med stöd av utrikesministeriets anslag för
utvecklingssamarbete

Inledning

Alla världens barn har samma rättigheter, oberoende av var de bor. UNICEFs uppgift är att se till att barnets rättigheter förverkligas överallt i världen. Till barnets rättigheter hör bl.a. rätt till god hälsa, utbildning och en trygg barndom. Rent vatten är en viktig förutsättning för att dessa rättigheter ska kunna förverkligas.

Vattnet är grundförutsättningen för allt liv. Rent vatten är ett villkor för ett friskt liv.

Vattenbrist och förorenat vatten utgör ett hot mot barnens hälsa speciellt i fattiga länder. Det kan ta t.o.m. flera timmar att gå till närmaste brunn eller annan vattenkälla. Det är ofta barn, speciellt unga flickor, som har till uppgift att hämta vatten till hela familjens behov. Det blir då ingen tid över till att gå i skolan eller så är de för trötta för att orka studera.

Ibland kan det också finnas för mycket vatten. Störtregn kan förorsaka översvämningar, vilka kan isolera barn och deras föräldrar i dagar. Tsunamier utgör i sin tur en fara som tvingar familjerna att fly från sitt hem.

Som en följd av jordens uppvärmning stiger havsytan, vilket gör att en del lågt belägna områden kan hamna under vatten. På andra ställen blir det allt svårare att hitta vatten på grund av den torka som förorsakas av klimatförändringen. Familjer blir tvungna att flytta från sina hem på grund av naturkatastrofer.

UNICEF arbetar för att alla barn ska ha tillgång till rent vatten. UNICEF förser skolor med ordentliga vattenposter och toaletter. I byar utan tillgång till vatten byggs en brunn eller en vattentank. Till översvänningsdrabbade områden levererar UNICEF dricksvatten med tankbilar.

Det är viktigt att berätta för människor om den stora roll rent vatten spelar. Vi bör alla, stora som små, nära och fjärran, värna om världens vattenresurser. Alla kan jämbördigt sträva till att förverkliga denna gemensamma målsättning. Också små steg har betydelse.

Tanken med denna lärarhandledning är att ge alla användare en insikt i hur stor betydelse rent vatten har för vårt eget och alla barns välmående, i hela världen.

UNICEF i hela världen

UNICEF är en internationell barnrättsorganisation, som har FN:s konvention om barnets rättigheter som utgångspunkt för sitt arbete. Konventionen garanterar grundläggande rättigheter för världens barn: hälsa, utbildning, jämlikhet och trygghet. UNICEF arbetar för att få till stånd hållbara förändringar i barnens liv, i hela världen. En värld som är bra för barnen är bra för alla.

UNICEF och vattnet

Artikel 24 i FN:s konvention om barnets rättigheter slår fast att barnet har rätt till ett så friskt liv som möjligt. Rent vatten har en avgörande betydelse för att främja och upprätthålla hälsa. Det är orsaken till att UNICEF jobbar med rent vatten och sanitetsfrågor.

Vattenförsörjningen har varit en viktig del av UNICEFs långsiktiga arbete allt sedan 1960-talet. Det må vara fråga om att gräva en brunn, bygga toaletter, förbättra vattenkvaliteten eller transportera vattentankar vid naturkatastrofer, UNICEF är alltid på plats. UNICEF satsar också på hygien- och hälsofostran i skolor och samhällen.

De olika organisationerna samarbetar vid kriser och katastrofer – UNICEF har t.ex. ansvar för koordinering av vattenförsörjningen och matleveranserna till barn. UNICEF förser familjerna med dricksvatten och reparerar skadade avlopps- och sanitetsnät. Under kriser grundar UNICEF också barnvänliga utrymmen och tältskolor, där barnen är trygga och kan leka och gå i skola. UNICEF avbryter inte arbetet efter krishjälpen, utan vi hjälper också till med återuppbyggnadsarbetet efter krisen. Grundtanken är att bygga upp ännu starkare samhällen och satsa på krisförebyggande åtgärder.

År 2000 ställde FN upp som mål att antalet människor som inte har tillgång till rent dricksvatten ska halveras fram till 2015. UNICEFs vattenarbete stöder denna målsättning. Man uppnådde målet redan år 2012. Men det finns ännu mycket ogjort beträffande rent dricksvatten och fungerande sanitet. Det tar tid innan alla människor har tillgång till dem.

Att använda lärarhandledningen

Denna handledning är avsedd att användas som stöd vid globalt lärande. Med hjälp av handledningen kan man förverkliga principerna för hållbar utveckling i undervisningen. Alla övningar kan anpassas till de egna behoven eller integreras i olika skolämnen. Med övningarna som utgångspunkt är det också lätt att planera en aktivitetsdag för hela skolan med vatten som tema.

Gemensamt för övningarna är att de utgår från elevaktiviteter och de är grupperade på följande sätt enligt aktivitetsslag:

Diskussion

Skrivning

Teckning

Drama

Spel

Ta reda på

Undersökning

Musik

Annan aktivitet

En del av övningarna är kortare än en lektion, en del lika långa och en del kräver flera lektioner. Vi har på detta sätt velat göra handledningen flexibel.

Det material som används i övningarna och instruktionerna för utförandet finns i bilagor i slutet av handledningen fr.o.m. sidan 48. Bekanta dig också med det extra material som finns i resursbanken www.unicef.fi/vattenhandledning. Där hittar du ytterligare stöd för övningarna i form av PowerPoint-presentationer, fotografier och länkar till tilläggsinformation.

Övningarnas svårighetsgrad

Övningarna är indelade enligt svårighetsgrad. Antalet vattendroppar anger vilka färdigheter som krävs av eleverna för att övningen ska vara meningsfull. Det går att göra enkla uppgifter svårare så att de passar för högre stadier och mera krävande övningar kan förenklas.

Kräver inga specialfärdigheter

Eleverna ska kunna förstå enkla grundläggande begrepp och sammanhang

Eleverna ska förstå komplicerade begrepp och sammanhang

INNEHÅLL

1.	Vattnet är en värdefull naturresurs.....	s. 7
	 Övning 1: Till vad behöver man vatten?.....	s. 8
	 Övning 2: Jorden är en blå planet.....	s. 9
	 Övning 3: Att spara vatten.....	s. 10
2.	Vattnets kretslopp.....	s. 11
	 Övning 1: Vattnets kretslopp på jorden.....	s. 12
	 Övning 2: Vattnet är ojämnt fördelat.....	s. 14
3.	Alla behöver rent vatten.....	s. 16
	 Övning 1: Rent vatten för alla.....	s. 17
	 Övning 2: Olika och ändå likvärdiga.....	s. 18
4.	Vattenbrist	s. 19
	 Övning 1: Issas bad	s. 20
	 Övning 2: Fatimes dag.....	s. 21
5.	Förorening av vatten	s. 22
	 Övning 1: Varifrån kommer vattnet och vart går det?	s. 23
	 Övning 2: Smutsigt vatten förstör miljön.....	s. 24
	 Övning 3: Vattenrening med hemmagjord utrustning.....	s. 25
6.	Rent vatten, god hälsa	s. 27
	 Övning 1: De osynliga sjukdomsalstrarna	s. 28
	 Övning 2: Skipa bakterierna.....	s. 29
7.	Sanitet och hälsa.....	s. 30
	 Övning 1: Avföring är en del av naturens kretslopp.....	s. 31
	 Övning 2: Saniteten i skick!.....	s. 32
8.	Rent vatten gör det möjligt för barn att gå i skolan.....	s. 33
	 Övning 1: Att bära vatten.....	s. 34
	 Övning 2: Alla barn i skolan!.....	s. 35
9.	Klimatet förändras.....	s. 36
	 Övning 1: Havsytan stiger!.....	s. 37
	 Övning 2: Klimatet förändras.....	s. 38
	 Övning 3: Har du hört om klimatförändringen?.....	s. 39
	 Övning 4: Katastrofalt.....	s. 40
	 Övning 5: Klimatförändringen hotar barnens rättigheter.....	s. 41
	 Övning 6: Klimatets superhjältar.....	s. 42
10.	Vi jobbar tillsammans.....	s. 43
	 Övning 1: Klassens egna miljötips.....	s. 44
	 Övning 2: Citat.....	s. 45
11.	Repetition	s. 46
	 Övning: Vi söker efter vatten.....	s. 47
	Stödmaterial till övningarna	s. 48
	Källor	s. 68

© UNICEF/NYHQ2011-1769/Pirozzi

1. Vattnet är en värdefull naturresurs

Övning 1: Till vad behöver man vatten?

s. 8

Övning 2: Jorden är en blå planet

s. 9

Övning 3: Att spara vatten

s. 10

Övning 1: Till vad behöver man vatten?

Nivå:

Mål:

Vi funderar på vad man behöver vatten till och märker hur vi använder vatten till många olika ändamål.

Tid:

20 – 45 minuter

Förberedelser:

Välj en av dramaövningarna nedan.

Om dramatisering är nytt för dig, kan du läsa instruktionerna "Dramabaserade arbetssätt" på sidorna 49 – 50 i handledningen.

Skådespel

Eleverna förbereder och framför i grupp korta skådespel om att använda vatten. Du kan ge olika föremål åt grupperna för att användas i skådespelet. Du kan också dela ut små lappar, på vilka du skrivit variabler för presentationen, till exempel "någon ska vara glad" eller "dramat utspelas i en skola". Eleverna fattar själva beslut om i vilken form vattnet är med i skådespelet. Vattnet behöver inte spela huvudrollen i föreställningen, men bör på något sätt ingå i berättelsen.

Pantomim

Elever förbereder och framför i grupp pantomimföreställningar som berör användning av vatten. Resten av klassen försöker gissa vad det är fråga om. Ni kan komma överens om platsen för händelsen eller den kan lämnas öppen. Eleverna fattar själva beslut om i vilken form vattnet ingår i pantomimen. Vattnet behöver inte spela huvudrollen, men bör på något sätt ingå i föreställningen.

Mimiskt rum

Föreställ er ett rum i klassen. Fatta tillsammans beslut om var rummets väggar och dörrar befinner sig. Till stöd för minnet kan ni rita en planritning av rummet på tavlan.

Det inbillade rummet står tomt till en början. Börja fylla rummet med föremål en elev åt gången. Läs reglerna för hur man uppför sig i rummet för eleverna:

1. Gå in i rummet genom dörren. Kom ihåg att öppna dörren!
2. Ta ett fantasiföremål med anknytning till vatten med in i rummet.
3. Använd föremålet (pantomim).
4. Gå ut ur rummet genom dörren.
5. Håll hela tiden i minnet vilka föremål som förts in i rummet och var de ligger.

Rummet får inte bli en skräpkammare, vilket betyder att de föremål som redan finns i rummet styr vad som kan tas in. Kom ihåg att respektera föremålen i rummet, man kan alltså inte stiga på eller gå igenom dem.

Diskutera till slut om det var lätt eller svårt att hitta på föremål. Har ni hemma mycket sådant som behöver vatten?

Övning 2: Jorden är en blå planet

Nivå:

Mål:

Diskussionsämnet är vattnet som naturresurs och dess betydelse för människor och naturen. Vi väcker också frågan till vad man behöver vatten.

Tid:

20 – 30 minuter

Material:

Google Earth (<http://earth.google.com>) eller någon annan karta.

En PowerPoint-presentation som hör till denna uppgift finns i resursbanken www.unicef.fi/vattenhandledning

Anvisningar:

1. Studera en jordglob eller en bild av jordklotet till exempel i GoogleEarth-programmet. Visa jorden från olika håll och diskutera tillsammans:
 - Vilka färger syns på jorden?
 - Vad betyder färgerna?
 - Finns det mera vatten eller land?
2. Fortsätt diskutera med hjälp av PowerPoint-presentationen eller utan den.
 - Vad avser man med vattnets kretslopp? (Dia 4)
 - Vilka tillstånd kan vatten befinna sig i? (Dia 5)
 - ➔ Vattnet kan befinna sig i flytande, fast (is, snö) och gasform (vattenånga).
 - Var på jordklotet finns det vatten? (Dia 6)
 - ➔ Vattnet finns lagrat i haven, glaciärer och sötvattenbassänger, såsom floder och sjöar.
 - Vilka vattenförekomster kan människan använda sig av? Varför är inte allt vatten användbart? (Dia 7)
 - ➔ Till exempel havsvattnet är salt och glaciärernas vatten är fruset och finns långt borta från bosättningarna.
 - Gissa hur stor del av människorna som inte har tillgång till rent vatten. (Dia 8)
 - ➔ Ungefär var tionde människa har brist på rent vatten.
 - Vad beror vattenbristen på? (Diorna 9 och 10)
 - ➔ Det kan finnas för lite vatten eller vattnet kan vara smutsigt. Behovet av vatten ökar på grund av befolkningens och vattenförbrukningens tillväxt, torka och avsaknad av vattenledningsnät och brunnar.
 - Till vad behövs vatten? (Dia 11)
 - ➔ Till allt liv, industri, jordbruk, välfärd (personlig hygien, städning,...)
3. Skriv på tavlan saker som kräver vatten.

Visste du?

Jorden kallas ibland den blå planeten, eftersom 70 % av dess yta består av vatten. Endast 1 % av jordens vatten är sött vatten. Nästan en miljard människor är utan rent vatten.

Övning 3: Att spara vatten

Nivå:

Mål:

Vi funderar på hur vi kan spara på vatten. Vi hittar på nya sätt att spara vatten och inser att det går att spara på vatten genom egna val.

Vi lär oss tänka i termer av orsak och verkan och att motivera vår åsikt.

Tid:

20 – 30 minuter

Anvisningar:

1. Skriv på tavlan en lista på olika former av vattenanvändning – till vad använder man vatten?
2. Dela in eleverna i grupper om ca 4 personer.
3. Grupperna utför en improvisationsövning, där man övar på att ge och få en gåva.

En elev är turvis gåvogivare och en är mottagare. Eleven ger den andra ett föremål eller en sak som förbrukar vatten och säger:

"Trevlig födelsedag/jul/namnsdag/eller liknande, här har du en vattenkran/tvättmaskin/ko/eller liknande."

Mottagaren tackar för gåvan och frågar till slut: *"Men är det en modell som sparar vatten?"*

Gåvogivaren försäkrar att det är fråga om en vattensparande modell och berättar om gåvans egenskaper.

Ibland kan givaren också påpeka att gåvan nog är av en vattensparande modell om mottagaren använder gåvan på ett sätt som sparar vatten:

"Det är klart att den här duschen är av en modell som sparar vatten! I den här duschen behöver man vara bara en kort stund!"

2. Vattnets kretslopp

Övning 1: Vattnets kretslopp på jorden

s. 12

Övning 2: Vattnet är ojämnt fördelat

s. 14

Övning 1: Vattnets kretslopp på jorden

Nivå:

Mål:

Vi bekantar oss genom aktiv inlevelse med vattnets kretslopp på jorden.

Tid:

20 – 30 minuter + 15 minuter diskussion under en annan lektion.

Material:

Gymnastiksal eller annat öppet utrymme där eleverna fritt kan röra sig och leva sig in i övningen

Lugn musik eller vågbrus

Du kan också sammanställa olika låtar eller ljud (vågor, vind, regn) som passar till olika teman.

Tips!

Små elever kan på sin skjorta fästa en bild av en vattendroppe som de gjort t.ex. på bildkonstlektionen.

Anvisningar:

1. Eleverna ligger på golvet på rygg. Spela lugn musik eller vågbrus. Ledaren berättar:

"Slut ögonen och var alldeles tyst en stund, nu kan du slappna av."

Fortsätt berätta om en stund.

"Föreställ dig att du är en vattendroppe. Du är i havet och färdas genom oceanerna jorden runt. Du kan röra på dig långsamt på din plats där du ligger. Vattnet glider och slingrar sig i havsströmmarna. Ibland hamnar dropparna i lugnt vatten och alla rörelser blir långsammare, långsammare..."

Efter en stund, stäng av musiken eller byt låt.

"Öppna ögonen. Vattnet stiger långsamt porlande upp. Börja småningom röra på dig, gå långsamt. Du är en vattendroppe. Vattnet rusar inte fram, utan flödar långsamt och massivt framåt. Ibland strömmar vattnet neråt och sjunker ända ner i havsdjupet. Det stannar nästan upp, för de väldiga vattenmassorna ovanför trycker på. Också axlarna känner av vattnets tyngd.

Sedan kommer en starkare ström och vattnet börjar smidigt röra på sig. Vattnet dras allt snabbare och snabbare med i en virvel, med utsträckta armar snurrar det runt och runt... tills det igen saktar ner och saktar ner.

Nu stiger alla vattendroppar upp till havsytan mot solljuset. Dropparna flyter en kort stund på havsytan och vaggar ledigt fram och tillbaka. Vinden gungar vattendropparna långsamt.

Men vinden tilltar och vattendropparna börjar allt snabbare följa med vågorna. Sedan avtar vinden igen och för ömt vattendropparna framför sig.

Solen börjar skina och värmer upp de små vattendropparna. Vattendropparna är lyckliga. De är så lyckliga att de vill följa med solen. Vattendropparna blir till vattenånga, sträcker upp sig och smälter ihop med luften. Vattendropparna är inte mera vatten, utan de är ånga som rör sig och svävar lätt, lätt. Den lätta ångan förs med vinden allt närmare solen, som den tycker så mycket om."

Låt eleverna vara ånga en stund. Om du så önskar, kan du öka och minska på vindens hastighet.

"Alla ångdroppar stiger uppåt och sträcker sig så högt upp och nära solen som de bara kan. Men högt uppe i atmosfären kondenserar den svala luften vattenånga, så att den bildar moln. Alla ångdroppar närmar sig smidigt varandra och tar varandra i hand. Tillsammans seglar de som ett moln högt uppe i atmosfären. De små vattendropparna i havet, vilka först omvandlades till vattenånga och sedan kondenserades till moln."

Om eleverna trivs med att vara moln, låt dem röra på sig en stund i form av ett enda stort moln. Men om samarbetet inte riktigt fungerar, lös upp molnet tidigare.

"Sen kommer en tid då molnet inte längre orkar bära upp vattendropparna. Dropparna lossnar från molnet och börjar sin färd mot marken. Det börjar regna. Jordens dragningskraft drar dropparna neråt. Vinden kastar dem lite åt olika håll.

Till sist faller dropparna ner på marken på huk eller skvättar så att de lägger sig på magen. Vattendropparna ligger nu på marken. De flyter på marken mot sjöar och floder genom att krypa långsamt, långsamt."

Instruera eleverna att föreställa ytflödet genom att krypa eller hoppa på huk. Sjön eller floden kan vara till exempel en vägg eller någon annan del av salen enligt ditt val.

"Då vattendropparna kommit ända till floden, börjar de sin resa tillbaka mot havet, som är deras hem. Med strömmen färdas de först långsamt och ibland snabbare och sedan igen långsammare mot havet.

Nu känner vattendropparna redan en stark hemlängtan. Slutligen tar de en sista spurt och flyter på nytt ut i hemmaoceanen. Dropparna sjunker ner på golvet i liggande ställning och sluter ögonen."

Du kan igen spela tidigare spelad musik eller vågbrus. Låt eleverna lugna ner sig och återgå till regelbunden andning.

"Håll ännu ögonen slutna och tänk på alla de ställen vattendropparna besökte. Det började med att vattendropparna dansande färdades omkring i oceanerna med havsströmmarna. Sedan steg dropparna upp till ytan, blev till vattenånga och började sin färd mot solen. I de översta skikten av atmosfären bildade dropparna ett moln, som inom kort löstes upp och dropparna började sin resa mot jordytan. Det började regna. Vattendropparna stänkte mot marken och flöt som ytflöde till sjöar och floder. Där fortsatte dropparna sin färd tills de kom tillbaka till hemmaoceanen.

Öppna nu ögonen och sätt dig på golvet."

2. Fortsätt med övningen under någon senare lektion. Påminn er vattendropparnas resa i övningen. Rita deras rutt på tavlan eller använd den färdiga bilden på handledningens sida 51. Diskutera vattnets kretslopp och de olika tillstånd vattnet intog.
3. Om ni så vill, kan ni fundera på vilka alternativa rutter vattendropparna kunde ha tagit.
 - Kunde vattendroppen ha avdunstat på nytt till exempel från flodens eller sjöns yta?
 - Eller om ett djur eller en människa hade tryckt vattendroppen? Hur lämnar vattnet en människa eller ett djur?

Övning 2: Vattnet är ojämnt fördelat

Nivå:

Mål:

Vi gestaltar vattnets kretslopp och vattnets ojämna fördelning och hur vattnet stannar längre på vissa ställen, medan det är en sällsynthet på andra ställen.

Tid:

30 – 45 minuter

Material:

Gymnastiksal, gård eller annat öppet utrymme, där eleverna kan röra sig fritt och leva sig in i övningen

Hopprep eller andra motionsredskap

Lämplig bakgrundsmusik

Ett pappkort för varje elev

En penna på varje station (5 st)

Stationsskyltar och aktivitetskort för uppgiften utskrivna från resursbanken www.unicef.fi/vattenhandledning

Klipp loss aktivitetskorten från varandra och lägg dem i högar enligt symbolerna:

- Nordeuropa
- Atmosfären
- Öknar
- Oceaner
- Kuster

Tips!

I samband med denna övning kan man också bekanta sig med vegetations- och klimatzoner.

Anvisningar:

1. Gör utrymmet klart för övningen innan ni börjar. Sätt upp stationsskyltarna på väggen på olika håll i salen eller på gården. Förse varje station med tillhörande aktivitetskort, en penna och några hopprep eller andra motionsredskap.
2. Be eleverna minnas i början av lektionen vad man avser med vattnets kretslopp.
3. Gå igenom stationernas läge. Fundera samtidigt på i vilka olika tillstånd vattnet kan befinna sig på stationerna.

4. Berätta för eleverna att de ska föreställa vattendroppar som färdas i olika tillstånd i olika områden av jordklotet. Under spelets gång kommer de att besöka olika stationer och anteckna rutten med bokstavskoder.
5. Dela ut pappkortet till eleverna och säg att kortet är deras resedagbok. På varje station ska de skriva upp stationskoden. Koderna skrivs på kortet i den ordning eleven besöker stationerna.

6. Man gör samma sak på varje station: först skriver man upp stationskoden i resedagboken och därefter utför man motionsövningen. Till slut lyfter man ett nytt aktivitetskort och går till den station som anges på kortet.

Det använda kortet läggs underst i högen. Om kortet anger att du ska fortsätta på samma station, skriver du på nytt upp stationskoden i resedagboken, utför motionsövningen som hör till stationen och först därefter lyfter man ett nytt kort.

7. Be eleverna fördela sig på stationerna så att det i början av övningen finns ungefär lika många elever på varje station.
8. Inled med att ropa: "Vattnet cirkulerar!"; varvid eleverna startar. Sätt på musiken. Låt eleverna spela spelet ca 10 – 15 minuter. Stoppa spelet genom att stänga av musiken och ropa: "Vattnet, stanna!"
9. Diskutera sedan alla tillsammans hur det var att ingå i vattnets kretslopp. Fundera över fördelningen av vatten mellan de olika stationerna till exempel med hjälp av följande frågor:

- Hur många elever hade besökt de olika stationerna?
- Vart hade eleverna förflyttat sig från de olika stationerna?
- Fanns det stationer som nästan alla hade besökt eller stationer med nästan inga besök alls? Vad kan detta bero på?

10. Ni kan spela ännu en andra runda. Också nu fördelar sig eleverna jämnt, men ge dem rådet att börja på en station de ännu inte besökt. Eleverna kan skriva upp rutten på pappkortets andra sida.
11. Ni kan fortsätta att behandla vattnets kretslopp på en annan lektion och använda elevernas resedagböcker som material.

Tips!

Hitta på olika motionsövningar på de olika stationerna. Till exempel olika sätt att hoppa med hopprepet.

Tips!

På den andra lektionen kan eleverna ges i uppdrag att hitta på en berättelse utgående från den egna rutten, till exempel om hur vattnets kretslopp påverkar barnens liv på olika håll i världen.

Du kan också uppmana eleverna att illustrera sin rutt med teckningar.

Visste du?

Människokroppen består till ca 60 – 70 % av vatten. Det finns vatten också i alla andra organismer, såsom växter och djur. All den mat vi äter och alla drycker vi dricker innehåller vatten. Vattnet cirkulerar på jordklotet mellan organismer, luften, marken, glaciärerna och i vattendrag såsom sjöarna och haven.

© UNICEF/NYHQ2011-1116/Holt

3. Alla behöver rent vatten

Övning 1: Rent vatten för alla

s. 17

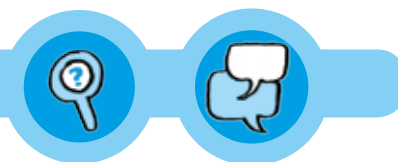

Övning 2: Olika och ändå likvärdiga

s. 18

Övning 1: Rent vatten för alla

Nivå:

Mål:

Vi väcker diskussion om hur alla världens människor inte har tillräcklig tillgång till vatten. Vi funderar över vad man behöver vatten till och hur man kan spara vatten.

Tid:

10 – 15 minuter

Material:

Texten nedan "Rent vatten för alla"

Du kan ladda ner en bild som hör till ämnet från handledningens resursbank www.unicef.fi/vattenhandledning

Rent vatten för alla

Det finns mycket vatten i Finland. I varje hem, skola och offentlig byggnad finns det minst en vattenkran och en WC. Vi har mera vatten än vad vi behöver och vi tänker inte ens på det.

Varje människa borde ha tillgång till minst 50 – 100 liter rent vatten per dag. I många länder i Afrika har människorna tillgång till mindre än 10 liter vatten per dag. Finländarna använder i medeltal 150 liter vatten varje dag. Mest vatten går åt till att tvätta sig och till att tvätta kläder. Vi behöver rent vatten också till matlagning och som dricksvatten.

Rent vatten är förutsättningen för ett friskt liv. Trots det saknar miljoner människor – barn – i världen rent dricksvatten, för att inte tala om tillräckligt med vatten för att kunna tvätta sig.

Anvisningar:

1. Läs texten "Rent vatten för alla" för eleverna. Projicera under tiden på vita duken en bild med anknytning till vatten.
2. Diskutera med eleverna om vad texten handlar om. Hur vore det att leva i ett land utan tillräcklig tillgång till vatten? Var kunde ett sådant land vara beläget? Titta på kartan på vilka håll i världen det finns torra områden.
3. Finländarna använder ca 150 liter vatten om dagen. I en del länder tvingas människorna klara sig med under 10 liter. Du kan åskådliggöra vattenmängderna genom att rita 10 liters hinkar på tavlan. Diskutera med eleverna frågan till vad människan behöver vatten. Vilka behov är viktigast? Vilka behov kunde eleverna själva helt avstå från eller minska på?
4. Ge eleverna till hemläxa att ta reda på sin egen vattenförbrukning i duschen. Jämför resultaten på följande lektion.
 - Kolla hur mycket tid du använder till att tvätta dig i duschen.
5. Du kan göra hemläxan svårare för de äldre eleverna om du också ber dem räkna ut vattenförbrukningen. Hur många liter vatten gick det åt i duschen?

Visste du?

Människan behöver 1 – 4 liter dricksvatten per dag, beroende på hur varmt klimatet är (i Finland 1 – 2 l). Enligt Konkurrens- och konsumentverket är vattenförbrukningen i duschen ca 12 liter i minuten, vid tvätt i tvättmaskin ca 60 liter och vid WC-spolning ca 6 liter åt gången.

Övning 2: Olika men ändå likvärdiga

Nivå:

Mål:

Vi diskuterar hur ojämnt vattnet är fördelat på jordklotet. Vi inser att alla barn har samma värde, men också att de inte är jämställda med tanke på världens vattentillgångar.

Tid:

ca 15 minuter

Material:

En karta som visar fördelningen av rent vatten på jordklotet (s. 52)

Anvisningar:

1. Visa kartan som visar fördelningen av rent vatten på jordklotet för eleverna. Studera kartan och berätta vad kartans färger betyder. Be varje elev välja ut ett land på kartan och föreställa sig att han/hon är ett barn i detta land. Man behöver inte veta landets namn, eftersom det räcker för uppgiften att välja på kontinentnivå.
2. Be sedan eleverna ställa sig på rad längs en vägg i klassrummet och börja leva in sig i rollen som barn i det land eller den kontinent man valt. För att underlätta inlevelsen, läs högt följande frågor, med tid för eftertanke mellan varje fråga.

- Hur gammal är du?
- Hur ser ert hus ut? Bor ni i ett hus med dusch och vattentoalett eller i ett hus där vattnet hämtas från en brunn?
- Går du i skola?
- Vad gör du efter skolan?
- Arbetar du?

3. Berätta sedan för eleverna att du kommer att läsa några påståenden högt. Varje gång de svarar ja på ett påstående, ska de ta ett steg framåt. Om svaret är nej, ska de stå kvar på sin plats. Ge dem tillräckligt med tid att fatta beslut efter varje situation.

- Jag har varje dag tillräckligt med rent dricksvatten.
- Jag får vatten ur en kran så jag behöver inte använda tid till att hämta vatten.
- Jag kan tvätta mig varje dag, eftersom jag inte är tvungen att spara vatten.
- Det är lätt för mig att få vatten och jag kan tvätta händerna när jag vill.
- Jag kan gå i skolan.
- Jag har tillräckligt med mat varje dag.
- Det blir pengar över ibland för mig.
- På fritiden hinner jag träffa mina kompisar.
- Då jag blir sjuk kan jag besöka läkare.
- Området där jag bor är fritt från föroreningar.

4. Diskutera till slut uppgiften med eleverna.

- Vem kom allra längst? Från vilka länder/områden kom de?
- Vem fick ta allra minst steg? Från vilka länder/områden kom de?
- Fick alla ta minst ett steg? Vid vilket påstående?
- Hur kändes det för deltagarna då de fick ta ett steg framåt?
- Hur kändes det då man var tvungen att stanna på platsen?

4. Vattenbrist

Övning 1: Issas bad

s. 20

Övning 2: Fatimes dag

s. 21

Övning 1: Issas bad

Nivå:

Mål:

Vi bekantar oss med hur det är att leva i ett land där det inte finns tillräckligt med rent vatten. Vi funderar också på hur det vore att leva i Afrika.

Tid:

1 - 2 lektioner

Material:

Berättelsen "Issas bad" (s. 53)

Bilder av Issa och från Afrika i handledningens resursbank
www.unicef.fi/vattenhandledning

Om ni använder er av bildkonst, behöver du papper och färgpennor, vattenfärger eller tuschpennor

Tips!

Man kan underlätta elevernas inlevelse i afrikanskt liv genom att bekanta sig med UNICEFs virtuella värld "En by i Tanzania" före övningen.

www.unicef.fi/inlarningsomgivning

Anvisningar:

1. Läs berättelsen "Issas bad" för eleverna. Projicera samtidigt bilder på Issa och från Afrika på vita duken.
2. Diskutera efter berättelsen med eleverna om vilka tankar berättelsen väckte i dem.
 - Vad vet ni om Issa nu då ni hört berättelsen?
 - I vilket land bor hon?
 - På vilket sätt skiljer sig Issas liv från livet i Finland?

3. Fundera mera allmänt på livet i Afrika och hitta på en fortsättning på berättelsen om Issa. Gör en teckning av Issa på tavlan och skriv runt teckningen upp saker om hennes liv som eleverna nämnt. Hitta på saker som inte nämns i berättelsen.

Som stöd för fantasin kan du ställa följande frågor:

- Med vem leker Issa? Vad leker eller spelar de?
 - Vad är det för skola hon går i?
 - Vad är det för mat hon äter?
 - Vad kan du säga om hennes familj?
 - Vad drömmer hon om?
4. Diskutera också allmänt vad ni vet om Afrika.
 - Vad vet ni om naturen i Afrika?
 - Vad vet ni om vädret i Afrika?
 - Är det torrt på överallt i Afrika?
 - Finns det storstäder i Afrika?
 5. Till slut kan ni bearbeta ämnet på det ena av de två följande sätten:

Tips!

Då man skapar gestalten lönar det sig att skriva till exempel tankarna vid huvudet och handlingarna vid händerna. Det gör det lättare för eleverna att inse hur sakerna hänger ihop.

Ni kan skapa gestalten tillsammans med hela klassen eller så kan eleverna skapa ett antal gestalter i mindre grupper.

Bildkonst: Issa och Afrika

Eleverna tecknar en bild av Issa och Afrika. Du kan ladda ner bilder till exempel från handledningens resursbank till hjälp för eleverna.

Eleverna kan skissa sina tankar på ett papper då de lyssnar på berättelsen. Utgående från skisserna och de idéer de fått under diskussionen väljer eleverna sedan ett motiv för en större bild.

Drama: Ja! –spelet

I Ja! –spelet står eleverna i ring och berättar i tur och ordning en historia med rubriken "Issas dag". Man berättar hur hennes dag förlöper från det hon vaknar tills hon lägger sig.

Varje elev säger i tur och ordning en sats som för berättelsen framåt, varpå de andra ropar "ja!" och uppför en kort dramatisering av händelsen. Den följande i ringen fortsätter berättelsen tills alla har fått berätta sin andel och berättelsens huvudperson har fått lägga sig.

Övning 2: Fatimes dag

Nivå:

Mål:

Vi bekantar oss med vardagen för ett afrikanskt barn som bor i en liten by och med vattnets roll i vardagen.

Tid:

1 – 2 lektioner

Material:

Berättelserna om Fatimes dag (s. 54 – 55)

Föremål och musik med anknytning till afrikansk kultur och miljö.

I stället för föremål kan du också använda dig av foton från resursbanken

www.unicef.fi/vattenhandledning

Tips!

Om det är svårt för eleverna att leva in sig i livet i Afrika, kan man bekanta sig med UNICEFs virtuella by i Tanzania.

www.unicef.fi/inlarningsomgivning

Det är också bra att bekanta sig med UNICEFs PowerPoint-presentationer och videor. www.unicef.fi

Anvisningar:

1. Om du inte är bekant med dramapresentationer från förr, kan du läsa instruktionerna "Dramabaserade arbets-sätt" på handledningens sidor 49 – 50.
2. Bred ut föremål eller bilder på golvet, vilka alla har anknytning till Afrika. Fråga eleverna hur föremålen eller bilderna på golvet kunde ha anknytning till ett barns liv i Afrika.
3. Berätta för eleverna att den afrikanska byn har fått en ny brunn, vilket gör människorna glada och de uppför därför en dans. Dansa en uppvärmningsdans till tonerna av afrikansk musik. Eleverna hittar i tur och ordning på en dansrörelse och de övriga upprepar den.
4. Rita på tavlan en flicka som föreställer Fatime. Fatime bor i en liten by i Afrika. Hitta tillsammans på Fatimes hemland och ålder.

Det finns sju familjemedlemmar i Fatimes familj: pappa, mamma, lillasyster och tre andra syskon. Gör en teckning av familjemedlemmarna på tavlan och ge dem namn, ålder och kön. Hitta på fler egenskaper för alla gestalter: Vad drömmer de om? Vad gör de på fritiden? Fundera också på hur det ser ut i byn där familjen bor. Vilka är Fatimes bästa kompisar? Vad gör de tillsammans?
5. Dela in eleverna i grupper då gestalterna är skapade. Ge varje grupp en lapp som berättar om Fatimes dag (berättelserna 1 – 5). Be grupperna planera en stund i Fatimes dag. Du kan ge varje grupp ett föremål eller en bild som ska användas vid uppförandet.
6. Grupperna uppför sitt drama för den övriga klassen. Du kan spela afrikansk musik mellan föreställningarna.
7. Diskutera föreställningarna och Fatimes dag.
 - Var det lätt eller svårt att identifiera sig med en afrikansk flickas liv?
 - Verkade flickornas och pojkarnas liv vara jämlikt eller likadant?
8. Om det finns tid kvar, gör den ena av följande avslutande uppgifter:

Diskussion: Finns det någon skillnad mellan Fatimes dag och min?

Diskutera på vilka sätt Fatimes dag skiljer sig från er dag.

Vilka gemensamma drag finns det i hennes dag och er dag?

Fatime intervjuas

En av eleverna föreställer Fatime. Hon sitter på en stol mitt i en ring av elever.

Ledaren presenterar rollgestalten för resten av klassen:

"Fatime har kommit på besök hos oss. Fatimes vardag avviker mycket från vår vardag. Välkommen till Finland, Fatime! Eleverna vill fråga dig om ditt hemland och om dina tankar om Finland, är det OK?"

Den övriga klassen ställer frågor till Fatime. Vad berättar Fatime om sina erfarenheter?

På vilka sätt skiljer sig de finska barnens liv från Fatimes liv och i vilka avseenden är de likadana?

© UNICEF/BANA2010-00817/Foysal

5. Förorening av vatten

Övning 1:
Varifrån kommer vattnet och vart går det? 💧 s. 23

Övning 2:
Smutsigt vatten förstör miljön 💧 s. 24

Övning 3:
Vattenrening med hemmagjord utrustning 💧 s. 25

Övning 1: Varifrån kommer vattnet och vart går det?

Nivå:

Mål:

Vi lär oss uppskatta att vattnet är lättillgängligt och förstå vikten av att avloppsvattnet renas. Vi undersöker hur föroreningen av vattnet hänger ihop med vattnets kretslopp.

Tid:

En lektion

Material:

Texten "En förändring vi länge väntat på" (s. 56)

Ett schema över vattnets kretslopp (s. 51)

Anvisningar:

- Läs texten "En förändring vi länge väntat på" om Zafira, Celine och deras by för eleverna.
- Skriv sedan upp ämnen ur berättelsen på tavlan.
 - Varifrån kom vattnet till Zafiras hemby Mabuia före och efter förändringen?
 - Vilka förändringar följde av att man byggde en vattenledning?
 - Varför minskade antalet diarréfall?
 - Hur påverkade förändringen Celines liv?
 - Vart leder man vattnet efter att det använts? Vad ska man göra med avloppsvattnet?
 - ➔ *Avloppsvattnet ska renas, så att det smutsiga vattnet inte gör andra människor sjuka till exempel vid flodens nedre lopp. Avloppsvattnet leder man till ett vattenreningsverk eller så infiltreras vattnet i jorden där det renas i olika jordlager innan det rinner tillbaka till grundvattnet eller floden.*
- Tänk på vattnets kretslopp och titta på schemat över vattnets kretslopp.
 - Vilka skeden ingår i vattnets kretslopp?
 - Om vattnet förorenas under kretsloppet, vilka är följderna för vattendragen, växtligheten, människorna och djuren?
 - ➔ *Om vattnet blir förorenat, följer föroreningarna med i kretsloppet till jorden, växtligheten och vattendragen. Förorenat vatten eller förorenade växter gör i sin tur djur och människor sjuka. Föroreningarna kan bli kvar i miljön under en lång tid.*
 - Finns det föroreningar i vattenånga eller regnvatten?
 - ➔ *Vattenånga innehåller inte föroreningar och om man till exempel destillerar vatten kan man få det mycket rent. Men destillation är en komplicerad och dyr process. Regnvatten är i allmänhet ganska rent, men om regnvattnet rör sig genom förorenad luft är det inte mera rent.*

Visste du?

Vattnet är också en jämställdhetsfråga. Av de människor som lever utan rent vatten lever de flesta i fattiga u-länder och det är i allmänhet flickorna och kvinnorna som har i uppdrag att hämta vatten. Flickorna avbryter ofta sin skolgång, vilket stänger dörrarna för dem till många andra möjligheter.

Övning 2: Smutsigt vatten förstör miljön

Nivå:

Mål:

Vi lär oss hur en ren miljö är beroende av att avloppsvattnet renas.

Tid:

1 – 2 lektioner

Anvisningar:

1. Diskutera med eleverna om vattenreningen och hur viktig den är.
 - Varför renar man dricksvattnet innan det används?
 - Vad skulle följden bli om man inte renade avloppsvattnet?
2. Fortsätt behandla ämnet enligt ett eller flera av följande alternativ:

Lär er hur ett vattenreningsverk fungerar

Bekanta er med funktionen för ett vattenreningsverk på internet. Ni hittar information i länkar som finns i resursbanken www.unicef.fi/vattenhandledning eller så kan ni söka fram information om vattenreningsverket på er hemort. Ni kan också ordna ett besök på vattenreningsverket på er hemort.

- Vad är det för skillnad på rening av dricksvatten och avloppsvatten?
- Vilka skadliga ämnen kan finnas i vatten?
- Vad gör man med det organiska avfall, slammet, som man avskiljer från vattnet?
- Vart leder man det renade vattnet?
- Har alla länder ett likadant vattenreningsystem som i Finland?
- Vad kan den enskilda människan göra för att minska på mängden av avloppsvatten?

Undersök hur man renat avloppsvatten i Finland i olika tider

Leta fram information om vattenreningens historia i Finland. Eleverna kan sammanställa sina fynd i ett häfte eller göra till exempel en poster, teckning, löpsedel eller nyhetsartikel. För löpsedeln eller artikeln kan eleverna försöka hitta någon för dem ny eller på annat sätt intressant detalj som de skriver om.

Undersök en miljö, som förstörts av avloppsvatten, med bildkonstens medel

Eleverna gör två teckningar som visar samma plats i samma situation och med samma gestalter. I den ena teckningen är miljön förstörd av avloppsvatten, i den andra är miljön ren. Arbetena sätts upp på väggen bredvid varandra, så att man kan jämföra dem med varandra.

Undersök en miljö, som förstörts av avloppsvatten, med modersmålets medel

Eleverna skriver en text om en miljö förstörd av avloppsvatten. Den kan till exempel vara i form av ett brev till ett barn i ett u-land eller till egna far- eller morföräldrar. Eleven kan till exempel fråga i brevet hur det är att leva i en miljö där man inte renar avloppsvattnet. I texten kan man också berätta om ett barn eller ett djur som måste leva i en smutsig miljö.

Visste du?

Ännu för 50 år sedan släppte man ut orenat avloppsvatten i naturliga vattendrag i Finland. I dag sker samma sak ännu på olika håll i världen. Till exempel i många av u-ländernas storstäder renas bara en liten del av avloppsvattnet. Det är inte många som har råd att köpa rent vatten och därför är människor tvungna att dricka smutsigt vatten och bada i avloppsvatten.

Övning 3: Vattenrening med hemmagjord utrustning

Nivå:

Mål:

Vi planerar och bygger ett vattenfiltreringssystem. Vi identifierar oss med situationen för människor som lever i andra förhållanden och inser hur viktigt det är med rent vatten.

Tid:

1 – 2 lektioner

Material och förberedelser:

Ladda ner från resursbanken www.unicef.fi/vattenhandledning PowerPoint-presentationen "Vattenrening med hemmagjord utrustning" och kopiera för eleverna blanketten "Vattenrening med hemmagjord utrustning", en blankett per grupp (4 personer/grupp).

En 1,5 liter stor läskflaska av plast per grupp

En sax per grupp

Varje grupp bör ha en klocka för tidtagning

Papper och pennor

Olika slag av filtermaterial: exempelvis filterpåsar för kaffebryggare, bomullsvadd, tyger, disktrasor, ren sand (kan renas under rinnande vatten med en sil eller gasväv). Aktivt kol är också ett bra filter och det finns att köpa bl.a. i butiker för sällskapsdjur. Du kan också be eleverna ta med sig olika slag av filtermaterial hemifrån.

Gör "smutsvatten" genom att blanda lera eller krita i vatten i förhållandet 1:10.

Häll vattnet i en stor hink så att alla elever får likadant vatten. Varje grupp ska ha 2,5 dl vatten.

Anvisningar:

1. Berätta för eleverna att det råder brist på rent vatten i många länder. Bristen på rent vatten kan bero på att det överhuvudtaget inte finns vatten eller på att det vatten som finns är förorenat.
2. Du kan visa för eleverna var på kartan Filippinerna ligger.
3. Visa den nerladdade PowerPoint-presentationen för eleverna och läs samtidigt följande berättelse:

Dia 2:

Du bor i en liten by på landsbygden i Filippinerna.

Dia 3:

Dina föräldrar är risodlare och ibland har också du jobbat på åkern.

Det är vått på åkern och soliga dagar är det ordentligt hett. I er hemby åskar och stormar det ofta.

Dia 4:

Gårdagens storm var häftigare än vanligt.

Vågorna vräkte sig mot stranden och den starka vinden rev loss tak.

Dia 5:

Stormen kastade föremål huller om buller och fällde träd.

Dia 6:

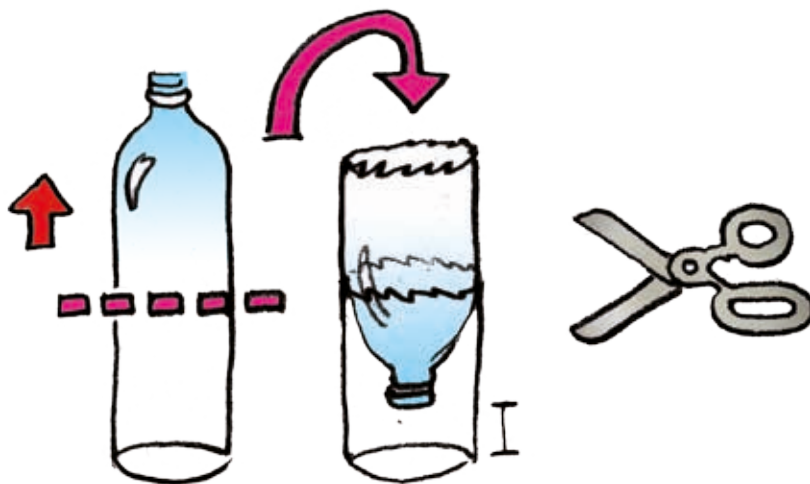
En del av byborna förlorade sitt hem och de är nu tvungna att bo i tillfälliga utrymmen, såsom i tält och hos släktingar.

Diorna 7 och 8:

UNICEF har inte hunnit leverera rent vatten till er by. Du behöver rent vatten för att kunna tvätta händerna. Du är nu tvungen att hitta på något sätt att få vatten som renats.

Du har hittat en del verktyg som du tror kan vara till hjälp.

4. Dela in eleverna i grupper om fyra personer. Presentera de material som står till buds.
5. Be eleverna klippa av plastflaskan med en sax och vända flaskmynningen mot flaskans botten. Flaskmynningen ska inte beröra flaskans botten.
6. Be eleverna konstruera ett eget vattenfiltreringssystem av de material som står till buds. Dela ut blanketten du laddat ner från resursbanken. De ska fylla i blanketten under övningens gång. Ge eleverna tillräckligt med tid så att de hinner göra det nödvändiga.
7. Till sist granskar och jämför vi de olika gruppernas resultat.
 - Hur är de olika systemen uppbyggda?
 - Vilka material fungerade bäst?
 - Var det någon skillnad på materialens ordningsföljd?
 - Förändrades vattenmängden vid filtreringen? Varför?
8. Fråga eleverna om man alltid kan dricka klart vatten. Vad kan det finnas också i klart vatten?

Tips!

Om ni vill veta mer om livet i Asien, kan eleverna bekanta sig med den laotiska virtuella byn på UNICEFs webbplats: www.unicef.fi/inlarningsomgivning

Visste du?

I en undersökning i Bangladesh kunde man konstatera att kolerafallen minskade med upp till hälften, då man filtrerade vattnet genom ett tyg. Kvinnorna kan tillverka en enkel filtreringsapparat exempelvis av sina gamla kläder, sarier. Då människorna dricker orenat vatten, får de bakterier i sig, vilka förorsakar diarré och kramper. Av dem som blivit smittade av kolera, dör 50 – 80 %, om de inte får vård i tid.

"Old Sari Cloth Filters Cholera, Study Finds" New York Times 14.1.2003

© UNICEF/MLIA2011-00988/Lynch

6. Rent vatten, god hälsa

Övning 1: De osynliga sjukdomsalstrarna

s. 28

Övning 2: Skippa bakterierna

s. 29

Övning 1: De osynliga sjukdomsalstrarna

Nivå:

Mål:

Vi lär oss och kommer ihåg hur viktigt det är att tvätta händerna ordentligt. Samma övning utförs i UNICEFs barnvänliga skolor jorden runt.

Tid:

10 minuter

Material:

Tavelkrita eller magnesiumpulver

Du kan också ha en boll att kasta

Anvisningar:

1. Bred ut krit- eller magnesiumpulver på en elevs högra handflata.
2. De övriga eleverna ställer sig i kö.
3. Eleven med pulver på handen skakar hand med den första eleven i kön.
4. Den första eleven i kön skakar hand med följande elev i kön.
Torka inte av pulvret från handen mellan handskakningarna!
5. Varje elev skakar hand med följande tills man kommit till slutet av kön.
6. Kolla hur långt pulvret har vandrat. Också en liten mängd pulver i handen räknas.
7. Berätta till slut för eleverna att, på samma sätt som krit- eller magnesiumpulvret, sprider sig också bacilluser och bakterier om vi glömmer att tvätta händerna ordentligt med tvål och vatten.

Variation 1:

Bred ut kritpulver i handen på 1 – 3 elever. I stället för att stå i kö går eleverna fritt omkring i klassen och skakar hand med varandra. Låt eleverna gå omkring i klassen en stund och skaka hand. Till slut kollar man hur många som har kritpulver i handen.

Variation 2:

Bred ut kritpulver på en boll. Kasta bollen stående i en ring och spela samtidigt ett spel, till exempel "Ett fartyg kommer lastat". Titta efter en tid hur många som har kritpulver på handen. I en stor grupp kan man ha flera elevringar.

Visste du?

Tillgång till rent vatten och ordentliga sanitetsutrymmen resulterar inte nödvändigtvis som sådana i bättre hälsa. Det har konstaterats att handtvätt med tvål är den viktigaste enskilda faktorn som minskar antalet diarréfall. Diarré är den näst vanligaste dödsorsaken för barn under 5 år. Också andra sjukdomar, såsom lunginflammation och hudinfektioner, minskar då man tvättar händerna.

Övning 2: Skippa bakterierna

Nivå:

Mål:

Vi funderar på vilken betydelse rent vatten har för hälsan. Vi diskuterar också vad man ska göra för att hållas frisk och vilka följderna av ohälsa kan bli till exempel för skolgången i u-länderna.

Tid:

minst 1 lektion

Material:

Papper och pennor

För att motivera eleverna kan du söka fram på YouTube (www.youtube.com) någon lämplig rap-låt. Tillsammans med eleverna kan du också välja någon annan musikstil.

Anvisningar:

1. Spela den låt ni valt för eleverna i början av lektionen.
Ni kan också diskutera rap-musikstilen och hur texten tar ställning.
2. Diskutera med eleverna vilken betydelse rent vatten och god hygien har för människornas hälsa.
3. Instruera eleverna att skriva rap-rim eller texter till andra musikstilar som berättar till exempel om farorna med smutsigt vatten, informerar människor om vikten av god hygien eller hoppas på effektivare vattenförsörjning i u-länder.
4. Innan eleverna börjar skriva sina texter, kan ni skriva upp på tavlan några ord som borde ingå i texterna, t.ex. BAKTERIE, TVÅL, BRUNN, SKOLA.
5. Då eleverna skrivit texten kan de fortsätta med att öva sig och till slut framföra stycket de skrivit texten till.
6. Ni kan också ta med bildkonst i övningen och till exempel måla teckningar eller göra arbeten av papier-mache eller modellera, vilka föreställer artisten eller platsen för uppförandet. Av elevarbetena kan ni sammanställa en vatten-orkester, ett band.

Visste du?

Av alla dödsfall kunde vart tionde undvikas med hjälp av rent vatten. Smutsigt vatten sprider många sjukdomar och parasiter som förorsakar 3 000 dödsfall bland barn under 5 år varje dag.

Diarré är en av de vanligaste dödsorsakerna i u-länderna. Av diarréfallen förorsakas nästan 90 % av smutsigt vatten och otillräcklig hygien. I u-länderna har barnen diarré i medeltal fem gånger per år. Också då diarrén inte dödar, gör den barnet svagt och kan på så sätt skada dess utveckling.

© UNICEF/MLIA2012-00218/Dicko

7. Sanitet och hälsa

Övning 1: Avföring är en del av naturens kretslopp

s. 31

Övning 2: Saniteten i skick!

s. 32

Övning 1: Avföring är en del av naturens kretslopp

Nivå:

Mål:

Vi jämför vattenreningen i fattiga och rika länder. Vi diskuterar torrdass och väcker tankar om hur ekologisk vattentoaletten egentligen är. Vi tar också upp kompostering av avfall och hur man kan använda kompostjorden för matproduktion.

Tid:

20 – 30 minuter

Material:

Bild på två olika slag av toaletter samt en bild på plantering av träd i en toalettgrop (s. 57)

Anvisningar:

1. Dela in deltagarna i små grupper och visa den bild som föreställer rening av avloppsvattnet från en vattentoalett så, att du täcker över bilden av personen som sitter på toalettstolen. Be eleverna gruppvis fundera på vad bilden föreställer.
2. Låt eleverna presentera sina förslag beträffande bilden och visa därefter bilden i sin helhet. Diskutera bilden och rening av avloppsvatten i Finland med eleverna. Visa därefter den andra bilden som föreställer ett torrdass i ett u-land. Vilka är skillnaderna mellan de två bilderna?
 - ➔ *I Finland leds avloppsvattnet längs avlopp till ett reningsverk där man genom olika processer får rent vatten. I fattiga länder använder man ofta torrdass där avföringen samlas på botten av en grop och blir jord. Det finns många länder där alla ännu inte har tillgång till något dass överhuvudtaget, utan man gör sina behov till exempel på åkern eller vid en buske.*
3. Be sedan eleverna fundera i grupp vart det avfall förs som avlägsnats ur vattnet i Finland.
 - ➔ *Det slam som återstår kan användas till energiproduktion och som jordförbättringsmedel. Då man låter slammet ruttna får man biogas med vilken man kan producera värme och elektricitet. Slammet kan också komposteras, vilket ger jord.*
4. Fundera på vilka nackdelarna kunde vara om toalettavfallet infiltreras direkt i marken.
 - ➔ *Avföringen innehåller stora mängder bakterier. Om infiltrationen av avfallet inte är välplanerad kan bakterierna hamna i grundvattnet och i maten med sjukdomar som följd.*
5. Ta reda på hur många av eleverna som någon gång använt ett torrdass (utedass). Vilket tycker eleverna är bäst, en vattentoalett eller ett torrdass? Varför?
 - ➔ *En vattentoalett är en mycket dålig lösning med tanke på miljön. I Finland kan man använda sig av vattentoaletter eftersom det finns ett färdigt utbyggt avloppsnät och tillräckligt med rent vatten, men också i Finland skulle det löna sig att övergå till komposterande torrdass. I u-länderna lönar det sig på inga villkor att bygga dyra, icke-ekologiska vattentoaletter.*
6. Visa för eleverna bilden som föreställer plantering av träd i en toalettgrop. Berätta att då gropen blivit full, flyttar man på utedasset och i den gamla gropen planterar man ett fruktträd. Avföringen innehåller många näringsämnen som kan utnyttjas av växterna då de växer.
7. Diskutera sedan kompostering.
 - Hur många har en kompost hemma?
 - Vad kan man lägga i en kompost?
 - I hur många elevers hem sorteras biologiskt avfall?

Visste du?

I en kompost kan man kompostera allt organiskt avfall. Det finns komposter för olika bruk, såsom trädgårds- och matkomposter. Man kan också kompostera toalettavfall, men då blir komposteringstiden längre för att alla bakterier ska dö. Den jord man får i komposten kan man använda till exempel i en köksträdgård eller under träd och buskar.

Om man inte har någon kompost, lägger man avfallet i ett sopkärl för bioavfall, för då gör man jord av det och matresterna lockar inte råttor och andra djur till soptipparna. Också utsläppen av växthusgaser i atmosfären blir mindre då man sorterar bioavfall.

Övning 2: Saniteten i skick!

Nivå:

Mål:

Vi inspirerar eleverna att fundera på varför det är bra med god hygien.

Tid:

ca 20 minuter

Anvisningar:

1. Dela in eleverna i grupper om ca fyra personer.
2. Berätta att eleverna gör gruppvis en improvisationsövning, i vilken två elever bor i en avlägset belägen by i Nepal. De två andra eleverna är medarbetare i en organisation och kommer från huvudstaden Kathmandu.
3. Informera eleverna om utgångsläget för improvisationen.

"Byborna har som vana att utföra sina behov i en buske eller på åkern. Det är mera regel än undantag att någon alltid är sjuk i byn, till exempel i diarré. Sjukdomarna sprider sig lätt på grund av bristande hygien. Organisationens medarbetare brinner för sin sak och lovordar god hygien. De hoppas att byborna ska börja använda det nybyggda torrdasset och de visar byborna hur man tvättar händerna. Byborna förvånas över besökarna och förstår inte varför de borde ändra på sina vanor. Byborna motsätter sig alla förslag och hittar på olika förklaringar till varför de inte vill ändra på sina vanor."

4. Eleverna ska gruppvis föreställa sig hur byborna och organisationens medarbetare diskuterar ärendet. De diskuterar kort om varför det lönar sig att använda torrdasset och varför man bör tvätta händerna efter besöket. Förslagen kan också vara tokroliga: *"Det lönar sig att besöka torrdasset, man kan ju ta sig en liten tupplur där."* *"Men om man inte är trött? Det är ju på natten man ska sova."*
5. Diskutera efter uppgiften vilka argument ni hittade på. Var alla argument skrattretande eller fanns det sådana med en gnutta sanning i? Hitta på orsaker till att det är viktigt med ett separat dass och att man tvättar händerna.

➔ *Avföringen innehåller bakterier och andra sjukdomsalstrare som kan sprida sig om dassärendena inte sköts i ett så slutet system som möjligt. Från åkern hamnar bakterierna i maten. På grund av bakterierna måste man alltid tvätta händerna efter ett toalettbesök. Utedasset ska stå på en plats där det inte finns fara för att bakterier hamnar i grundvattnet och den vägen i dricksvattnet.*

Obs!

Eleverna kan byta sida efter varje diskussion. Diskussioner förs inte med andra grupper.

Visste du?

Det finns fler människor i världen som har en mobil än tillgång till en toalett.

Ca 2,5 miljarder människor saknar helt tillgång till en toalett.

Uppskattningsvis 3 000 barn dör varje dag i diarré på grund av att det saknas toaletter.

UNICEFs långsiktiga arbete ger resultat. Sedan 1990 har ca 1,8 miljarder människor getts förutsättningar till ordentlig hygien.

© UNICEF/NYHQ2011-2486/Asselin

8. Rent vatten gör det möjligt för barn att gå i skolan

Övning 1: Att bära vatten

s. 34

Övning 2: Alla barn i skolan!

s. 35

Övning 1: Att bära vatten

Nivå:

Mål:

Vi inser hur tungt det är att bära vatten. Vi lär oss att i fattiga länder kan barn under skolåldern vara tvungna att bära upp till tio kilo tunga bördor flera kilometer.

Tid:

ca 30 minuter

Material:

Varje grupp får en vattenhink full med vatten

Anvisningar:

1. Dela in eleverna i grupper om 4 – 5 personer.
2. Berätta för eleverna att de ska föreställa u-landsbarn som bor i en by vilken lider brist på vatten. Om du så önskar, kan du nämna något land. I dessa länder är det ofta barnen som har till uppgift att hämta vatten från brunnen. Barnen har nyss fyllt sina hinkar i brunnen och nu ska de bära vattnet till byn. En stor fest ska precis börja i byn, och barnen måste därför skynda på för att hinna fram i tid.
3. Grupperna tävlar i att bära vattnet. Gruppmedlemmarna bär turvis vattenhinken en viss sträcka, till exempel runt ett märke eller så att följande gruppmedlem står på ett visst avstånd och väntar.
4. Den grupp vinner som var snabbast och som har mest vatten kvar.
5. Diskutera till slut uppgiften. Hur kändes det att bära vatten? Var vattnet tungt?

Obs!

Se till att vattenmängden och sträckan passar barnen.

Variation

1. I den här variationen handskas man något mera med vattnet.
2. Varje grupp behöver två 10 liters hinkar, av vilka den ena fylls med vatten. Därtill ska varje grupp ha ett ca en liter stort kärl. Det går också att utföra övningen på en sjö- eller havsstrand och då behövs bara en hink per grupp.
3. Först springer en elev ur varje grupp till den 10 liter stora vattenhinken/stranden som är på ca 10 meters avstånd och fyller där enliterskärlet med vatten. Eleven för vattnet till gruppen och håller det i gruppens tomma hink. Sedan hämtar följande elev ur gruppen vatten. Man fortsätter på samma sätt tills gruppens hink är full med vatten.
4. Då gruppens hink är full, ska den ännu bäras till ett längre bort beläget mål. Alla elever i varje grupp ska turvis bära hinken. Den snabbaste gruppen vinner.
5. Diskutera till slut uppgiften. Hur kändes det att bära vatten? Var det tungt?

Övning 2: Alla barn i skolan!

Nivå:

Mål:

Vi bekantar oss med ett afrikanskt barns vardag, och inser hur viktigt det är med rent vatten och att barnen går i skolan.

Tid:

1 – 2 lektioner

Material och förberedelser:

Ha med dig till klassen serier av olika slag, till exempel seriestrippar ur tidningar eller serietidningar

Kopiera texten "Dorlys går i skolan" (s. 58 – 59) till eleverna

Papper, blyertspennor och svarta tuschpennor

Anvisningar:

1. Inled med en snabb serieövning. Be eleverna rita en streckgubbe som gör någonting. Då alla har ritat en streckgubbe, byter man papper med en som sitter bredvid som kompletterar teckningen med lämplig text i en prat- eller tankebubbla. Sedan returneras teckningen till den som ritat den.
2. Diskutera hur det är att rita serier. Bekanta er med några olika seriefigurer och serier med hjälp av det material du haft med dig.
3. Dela ut texten "Dorlys går i skolan" till eleverna och läs den högt tillsammans.
4. Diskutera vad berättelsen handlade om, vilka känslor den väckte och vad man tyckte om livet i Afrika. På vilket sätt anknöt berättelsen till rent vatten? Hur skulle det vara, om vattnet i berättelsen vore smutsigt?
5. Dorlys berättar om sina kamrater som aldrig gått i skolan eller som avbrutit skolgången. Vilka skäl hade dessa barn att avbryta skolgången? Vilka andra orsaker kan det finnas till att barn i u-länder inte alltid får gå i skola?

➡ *Det finns ingen skola eller barnen hinner inte gå i skola eftersom de måste hämta dricksvatten från en brunn som ligger långt borta. Andra familjer har inte råd att köpa skolmaterial för sina barn. Det finns också länder där barn inte kan gå i skola på grund av barnarbete och krig.*

6. Efter att ni behandlat texten "Dorlys går i skolan", be eleverna planera och rita en eller flera serierutor med inspiration ur berättelsen och diskussionen. Teckningen behöver inte vara rolig. Det viktiga är att den innehåller element ur serievärlden:

En ruta 2) en bild 3) en prat- eller tankebubbla 4) effekter, t.ex. fartstreck.

7. Sätt till sist upp serierna på klassrummets vägg eller gå igenom dem i en ring där de som så önskar kan presentera sin serie för andra.

Tips!

Planera seriens intrig till exempel på lektionen i modersmålet. Ni kan också använda en serie som ett bildmanus med vars hjälp ni kan uppföra ett kort drama eller till och med göra videor.

9. Klimatet förändras

Övning 1:
Havsytan stiger!

s. 37

Övning 2:
Klimatet förändras

s. 38

Övning 3:
Har du hört om klimatförändringen?

s. 39

Övning 4:
Katastrofalt

s. 40

Övning 5:
Klimatförändringen hotar
barnens rättigheter

s. 41

Övning 6: Klimatets superhjältar

s. 42

Övning 1: Havsytan stiger!

Nivå:

Mål:

Vi studerar hur klimatförändringen och den stigande havsytan påverkar lågt belägna länder, såsom örken.

Tid:

ca 30 minuter

Material och förberedelser:

Ett utrymme där man kan röra på sig

Varje grupp får ett uppslag ur en tidning eller något annat stort papper, där du skrivit namnet på följande länder: Mauritius, Tuvalu, Grenada, Maldiverna, Kiribati, Marshallöarna, Cooköarna, Bangladesh, Kambodja

Du kan därtill ge bakgrundsinformation om dessa länder till eleverna

Tuschpenna

Musik

Anvisningar:

1. Presentera länderna för eleverna. Ni kan därtill titta var länderna ligger på kartan.
2. Dela in eleverna i grupper på 2 – 3 personer och be dem sprida ut sig i klassrummet så att det finns rum omkring dem. Ge varje grupp ett tidningsuppslag/stort papper på vilket du skrivit namnet på ett land.
3. Säg åt eleverna att golvet är havsvatten och att tidningen/papperet de fått är de länder ni nyss bekantat er med.
4. Berätta för eleverna att under den tid musiken spelar ska alla medlemmarna i gruppen rymmas på pappersarket. Då musiken tar slut, ropar du *"Havsytan stiger!"*. Eleverna stiger då bort från pappersarket och viker det dubbelt på mitten. Då du igen spelar musik, försöker eleverna rymmas på det till sin storlek halverade arket.
5. Fortsätt spelet tills ingen grupp mera ryms att stå på pappersarket.
6. Diskutera uppgiften.
 - Vad är det denna övning symboliserar?
 - På vilket sätt påverkar havsytns stigning människorna som bor i dessa länder?
 - ➔ *Människorna är tvungna att lämna sina hem. Den stigande havsytn kan också öka förekomsten av kolera och andra sjukdomar som sprids genom vatten.*
7. Led diskussionen till slut till en punkt, då eleverna känner att det ännu är möjligt att påverka hur klimatförändringen framskrider, och att även om de stater det var fråga om i övningen skulle hamna under vattenytan så är det möjligt att rädda invånarna. Tillsammans med äldre elever kan ni fundera på vad dessa stater, som står inför hotet att försvinna, kan göra i en situation som denna.

Visste du?

Då klimatet blir varmare utvidgar sig oceanernas vatten som en följd av värmeutvidgningen. En liten del av havsytns stigning beror därtill av att glaciärer smälter.

Klimatförändringen har gjort att såväl torrperioder som översvämningar blivit vanligare. Torka och översvämningar förorsakar ofta katastrofer i u-länder.

Många låglänta ö- och kuststater hör till de länder som drabbas först av klimatförändringen.

Övning 2: Klimatet förändras

Nivå:

Mål:

Vi inser, vad klimatiförändringen innebär. Vi undersöker orsakerna till och följderna av klimatiförändringen och tar reda på hur man kan hejda den.

Tid:

1 lektion

Material:

Klimatiförändringen-spelkort (s. 60 eller www.unicef.fi/vattenhandledning)

Häftmassa

Förberedelser:

Kopiera eller skriv ut både bildkort och textkort för varje grupp på 3 – 4 elever

Klipp korten, du kan också laminera dem

Bekanta dig i förväg med de orsaker till och följder av klimatiförändringen som står på korten

Anvisningar:

1. Bilda grupper om 3 – 4 elever och dela ut bild- och textkort till varje grupp. Informera eleverna om memoryspelet och berätta att den vinner som har flest par i slutet av spelet.
2. Vid spelets slut ska eleverna definiera vilka kort som föreställer *orsaker till klimatiförändringen*, vilka föreställer *följder* och vilka erbjuder *sätt att hejda klimatiförändringen*. Eleverna har till uppgift att fördela korten mellan dessa tre högar i sin egen grupp.
3. Skriv mitt på tavlan KLIMATFÖRÄNDRING, till vänster om det ORSAKER och till höger FÖLJDER. Be varje grupp föra ett orsaks- och ett följd kort till tavlan. Fäst korten med häftmassa. (OBS, det bör då vara en tavla som tål häftmassa så att inga fettfläckar uppstår!)
- ➔ *Orsaker till klimatiförändringen* är växthuseffekten, boskapsskötsel, fabriker, trafik, skogsavverkning och slöseri.
- ➔ *Följder av klimatiförändringen* är att glaciärer smälter, översvämningar, vattenbrist och sjukdomar såsom malaria.
- ➔ *Idéer för att hejda klimatiförändringen* är att cykla, spara el, äta närproducerad, huvudsakligen vegetarisk mat, återvinna saker och internationell politik.
4. Gå igenom och komplettera orsaker och följder tillsammans, tills alla fått dem rätt.
5. Diskutera till slut med hjälp av kvarvarande kort olika sätt att hejda klimatiförändringen. Försök därtill hitta på nya idéer som inte finns på korten. Poängtera att alla med egna åtgärder kan påverka klimatiförändringen.
6. Alternativt kan ni spela rummy eller bingo med samma kort.

Rummy

Till rummy behöver ni en kortlek bild- och en kortlek textkort per grupp. Gruppen kan bestå av 2 – 4 elever. De två kortlekarna blandas och varje spelare tilldelas 5 kort. Resten av korten sätts i en draghög. Det översta kortet i draghögen tas bort och läggs med bilden uppåt bredvid draghögen och den bildar en skräphög. Alla spelare drar först ett kort ur draghögen eller skräphögen, spelaren kan fritt välja ur vilken. Då spelaren lyckas få ett par, lägger den paret på bordet med bilden synlig och säger om det är fråga om en orsak, följd eller ett sätt att hejda klimatiförändringen. Därefter lägger spelaren ett av sina kort i skräphögen med bilden synlig och följande spelare tar vid. Spelarna försöker få slut på sina kort.

Bingo

Eleverna ritar ett 3 x 3 rutfält i ett häfte. Kopiera korten, numrera bilderna och projicera dem på vita duken. Eleverna skriver in numror mellan 1 och 15 i rutfältet. Räkna därefter upp kortmotiven en åt gången. Eleverna kryssar för det nummer som hör till det utropade motivet i rutfältet; ifall det finns i rutfältet. Den som först lyckas få en vågrät, lodrät eller diagonal rad ropar "BINGO!"

Övning 3: Har du hört om klimatförändringen?

Nivå:

Mål:

Vi lär oss förstå hur klimatförändringen påverkar världens barn.

Tid:

2 lektioner

Material:

Tre berättelser (s. 62 – 63) för varje elev

Papper och pennor

Dator

Bilder från resursbanken www.unicef.fi/vattenhandledning

Anvisningar:

1. Dela in eleverna i par och ge varje elev de tre sanna berättelserna från Kiribati, Senegal och Madagaskar.
2. Gå igenom de tre barnens berättelser, av vilka varje par väljer en.
3. Därefter tar eleverna reda på hur klimatförändringen påverkar barnets liv i berättelsen.
4. Skriv upp på tavlan på vilka sätt klimatförändringen påverkar barnens liv i världen.
Du kan kolla in tipsen i tabellen nedan.
5. Eleverna skriver sedan, ensamma eller i par, en kort tidningsartikel som baserar sig på den berättelse de valt.
Eleverna kan skriva om barnen i berättelserna eller om någon påhittad person.

	laoniman (Kiribati)	Ndeye (Senegal)	Angita (Madagaskar)
Klimatförändringens inverkan i landet	→ Havsytan stiger → Kusten sjunker → Brunnsvattnet förstörs → Regnen minskar → Många växter dör → Fiskstammarna minskar → Dyra skyddsvallar byggs	→ Översvämningar → Havsytan stiger → Kusten sjunker → Hetta → Öknen breder ut sig → Torka	→ Stormar, cykloner → Skogen förstörs
Klimatförändringens inverkan på barnen	→ Flytt hemifrån → Fattigdom → Barnen kan inte gå i skola → Flickorna gifter sig tidigt → Barnen tvingas tigga sprids genom vattnet	→ Hemmen förstörs vid översvämningar → Skolor förstörs → Malaria och andra sjukdomar sprids genom vattnet	→ Skolor förstörs → Skolgång i tält → Föräldrarna måste bekosta reparation av skolor

Övning 4: Katastrofalt

Nivå:

Mål:

Vi bekantar oss med olika slag av naturkatastrofer och konstaterar att en del av katastroferna har naturliga orsaker medan andra är förorsakade av människan. Vi inser vilka naturfenomen och katastrofer som beror på klimatförändringen.

Tid:

2 lektioner

Material:

Nyheter om naturkatastrofer i världen

Internetförbindelse

Bilder från resursbanken www.unicef.fi/vattenhandledning

Annat material beroende på utförandesättet

Tips!

Du kan ge eleverna uppdraget att söka fram nyheter som hemläxa i förväg.

Anvisningar:

1. Visa bilder och nyheter om naturkatastrofer för eleverna. Diskutera vilka tankar och känslor bilderna och nyheterna väcker.
2. Diskutera sedan om orsakerna till naturkatastrofer och i vilken mån klimatförändringen förorsakar katastrofer. Kunde något motsvarande hända i Finland?
 - ➔ *Jordbävningar och tsunamier är katastrofer förorsakade av kontinentalplattornas rörelser, som människan inte kan påverka.*
 - ➔ *Klimatrelaterade katastrofer, såsom översvämningar och torka, har delvis naturliga orsaker, men eftersom människan påverkar klimatet, har detta slag av katastrofer blivit vanligare på senare år. De kan leda till hungersnöd och till att olika slag av sjukdomar sprider sig.*
 - ➔ *Marken skakar då och då i Finland, men det är fråga om mycket små jordbävningar på grund av att Finland ligger långt borta från kontinentalplattornas kanter. Risker för översvämningar har dock redan ökat i Finland.*
3. Be eleverna söka på internet fler nyheter om naturkatastrofer och indela katastroferna i naturliga och av människan förorsakade.
4. Undersök tillsammans de nyheter eleverna hittat och diskutera vilka fenomen som förorsakat katastroferna.
5. Eleverna väljer ut ett ämne utgående från de katastrofnyheter de hittat och skriver ett föredrag. Föredraget kan behandla till exempel en viss katastrof, ett naturfenomen som förorsakar olika katastrofer eller barns erfarenheter av katastrofer. Föredragen presenteras för resten av klassen.

Tips!

Föredraget kan vara exempelvis ett inlägg i en blogg, PowerPointpresentation, en affisch att sättas upp på klassväggen eller en löpsedel.

Övning 5: Klimatförändringen hotar barnens rättigheter

Nivå:

Mål: Vi lär oss förstå vilken inverkan klimatförändringen har på barnets rättigheter speciellt i u-länderna.

Tid: 20 – 30 minuter

Material: Varje grupp får kort om barnets rättigheter (s. 64 eller www.unicef.fi/vattenhandledning)
Du kan också bekanta dig med FN:s konvention om barnets rättigheter i sin helhet på www.unicef.se/barnkonventionen

Anvisningar:

1. Dela in eleverna i grupper om 2 – 3 personer och läs följande text för dem.

"FN:s Barnkonvention är en människorättskonvention som berör barn och vars huvudsakliga målsättning är att garantera hälsa, utbildning, jämställdhet och trygghet för varje barn. I konventionen definieras de grundläggande mänskliga rättigheterna som gäller för alla barn. Nästan alla världens länder har godkänt konventionen."

2. Dela ut korten "Barnets rättigheter" till varje grupp.
3. Eleverna får till uppgift att fundera på hur klimatförändringen hotar förverkligandet av de rättigheter som står på korten.
4. Då eleverna är klara med uppgiften, frågar du grupperna vilka hotbilder de hittade. Skriv upp svar på tavlan. Eleverna kan skriva upp sina idéer också på minneslappar som de fäster på tavlan.
5. Diskutera till slut vilka rättigheter ni tycker är mest utsatta. Tror ni att klimatförändringen hotar rättigheter för barn bosatta i Finland?

KLIMATFÖRÄNDRINGENS INVERKAN PÅ BARNETS RÄTTIGHETER

Artikel 2: Alla barn har samma rättigheter

Klimatförändringen utgör ett hot mot jämställdheten mellan världens barn. Klimatförändringen påverkar till exempel föräldrarnas förmögenhet och tillgången på mat och vatten.

Artikel 6: Rätt till liv

Eftersom klimatförändringen utgör ett hot mot tillgången till mat och vatten, hotar den också barnens utveckling och deras chanser att klara sig.

Artikel 22: Flyktbarn

Som en följd av klimatförändringen är många barn och deras familjer tvungna att fly från sina hemtrakter. Till exempel torka, översvämningar, hunger och törst driver människor på flykt.

Artikel 24: Rätt till hälsa och hälsovård

Barnens hälsa påverkas till exempel av torka, översvämningar och en växande mängd sjukdomar.

Artikel 27: Rätt till en tillräcklig levnadsstandard

Till exempel torka och översvämningar förstör hem och kan göra det omöjligt för föräldrarna att fortsätta med sitt arbete. Då blir det svårare för familjen att skaffa mat, vatten och kläder.

Artikel 28: Rätt till gratis utbildning

Naturkatastrofer förstör barnens skolor, vilket gör att skolorna kan vara stängda långa tider. Översvämningar kan isolera byar och göra det omöjligt att gå till skolan. En del av barnen blir tvungna att stanna hemma då det behövs arbetskraft hemma eller föräldrarna inte har råd att köpa skolmaterial då pengarna behövs till återuppbyggnadsarbetet.

Artikel 38: Krig och väpnade konflikter

Konflikterna ökar i antal då tillgången till mat och vatten minskar. Vid konflikter är barnens situation mycket svag och de behöver skydd.

Övning 6: Klimatets superhjältar

Nivå:

Mål:

Vi söker efter sätt att hejda klimatförändringen. Efter övningen förstår eleverna att man kan hejda klimatförändringen bara genom samarbete mellan olika aktörer.

Tid:

ca 2 lektioner

Material:

PowerPoint-presentation av en ö och hjältar från handledningens resursbank www.unicef.fi/vattenhandledning

Rollkort för klimatets superhjältar, ett kort per grupp (s. 65 – 66)

Papper och pennor

Klädsel för rollerna, till exempel hattar, scarfar, paraply, portfölj, slips

Anvisningar:

1. Visa den nerladdade PowerPoint-presentationen om ön och hjältarna för eleverna. Berätta för eleverna att i uppgiften är de invånare på en liten ö som kan bli under det stigande havsvattnet. Öborna vill att man tar tag i klimatförändringen nu. De har därför ordnat en tävling där man försöker hitta en grupp superhjältar för att avvärja klimatförändringen.
2. Dela in eleverna i åtta grupper och dela ut rollkortet, 1 kort/grupp. Presentera kandidaterna, dvs. figurerna på rollkortet, för eleverna. Försäkra dig om att eleverna känner till alla aktörer genom att berätta kort för dem på vilket sätt dessa aktörer normalt fungerar i samhället.
3. Eleverna har två roller i denna uppgift. I grupperna planerar de en kampanj för superhjeltekandidaten och väljer en av eleverna i gruppen att föreställa figuren vid intervjun. Å andra sidan är klassens alla elever öbor som söker efter superhjältar.
4. Berätta för grupperna att de ska hitta på ett tal, med vilket deras figur försöker övertyga öborna, dvs. övriga elever, att han/hon är värd att komma med i gruppen av klimatets superhjältar. Vid presentationen kan grupperna använda sig av de rollkläder du skaffat fram.
5. Då talen är klara ber du grupperna samlas. Kandidaten i varje grupp har två minuter på sig att övertyga öborna, alltså de övriga eleverna, om sin lämplighet för inval i superhjeltegruppen. Det finns bara tre lediga platser i Superhjeltegruppen.
6. Då alla tal har hållits, röstar öborna om vilka tre figurer som ska bli invalda i superhjeltegruppen. Det är förbjudet att rösta på den egna figuren.
7. Då röstfördelningen är klar delar du in eleverna i tre grupper: en grupp för varje invald superhjelte.
8. Be varje grupp fundera på och presentera saker som deras superhjelte kan göra för att bromsa klimatförändringen.
9. Fråga grupperna om de tror att deras superhjelte kunde slåss mot klimatförändringen ensam. Vilka andra skulle han behöva till sin hjälp? Kunde han ha nytta av de andra figurerna?
10. Fundera till sist på vad allt var och en själv kan göra för att hejda klimatförändringen.

© UNICEF/Lindström

10. Vi jobbar tillsammans

Övning 1: Klassens egna miljötips

s. 44

Övning 2: Citat

s. 45

Övning 1: Klassens egna miljötips

Nivå:

Mål:

Vi funderar tillsammans vad eleverna kan göra för att skydda miljön, spara vatten och hejda klimatförändringen.

Tid:

ca 30 – 45 minuter

Anvisningar:

1. Fundera tillsammans med klassen vad man kunde göra klimatvänligare i skolan och hemma. Skriv upp på tavlan på vilka sätt man kunde minska på konsumtionen och utsläppen av koldioxid.
 - Vad kan man till exempel göra konkret för att spara på vatten och el?
 - Vad kan vi göra för att det inte ska produceras onödigt mycket mat och varor?
 - Hur kan vi berätta om vikten av miljöskydd för andra?
2. Skriv era idéer på en minneslista att sättas upp på klassväggen.

Tips!

Bekanta dig också med de idéer som finns på UNICEFs webbplats om att till exempel planera en gemensam aktionsdag för skolan.
www.unicef.fi/skolor

Visste du?

Miljöproblemen är en följd av befolkningstillväxten och en ohållbar förbrukning av naturresurser. Vi kan inte påverka befolkningstillväxten, men alla kan vi påverka vår egen konsumtion. Köp bara det du behöver, använd det så länge det är möjligt och ge produkten eller materialet till återanvändning då du slutat använda det.

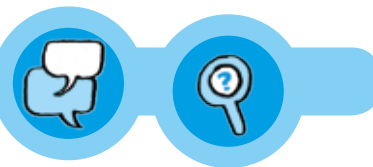
Denna grundregel gäller lika väl för vatten, mat och varor som för trafiken.

- Låt inte vattnet rinna i onödan i duschen
- Ta inte mera mat än vad du tänker äta
- Sätt matresterna i en kompost eller sortera dem som biosopor
- Köp inte mer varor och kläder än du behöver
- Då du själv slutat använda dem kan du sälja varor och kläder på loppmarknad
- Gammalt kan rustas upp till nytt
- Handla gärna på loppmarknader då du ska köpa varor och kläder
- Använd gärna din egen muskelkraft eller åk kommunalt på resor till och från skola och fritidsintressen

Gynna också miljömärkta produkter, till exempel svanmärkta eller ekologiska produkter, såsom mat, papper, tvättmedel, bomull. Mat som innehåller mycket grönsaker minskar på jordbrukets koldioxidutsläpp.

Det lönar sig också att spara på el eftersom elproduktionen alltid påverkar miljön, till exempel genom utsläpp av koldioxid (stenkol, torv) och miljögifter (kärnkraft).

Övning 2: Citat

Nivå:

Mål:

Vi tittar på hur citat av människor som levt i olika tider kan kopplas ihop med vattnet och klimatförändringen. Genom att lära oss på ett undersökande sätt lär vi oss informationssökning. Vi undersöker vilka möjligheter var och en av oss har att påverka saker som vi anser vara viktiga.

Aika:

1 lektion

Material:

Citat (s. 67)

Internet

Anvisningar:

1. Berätta för eleverna att du har citat av människor från olika tider. Gå igenom citaten tillsammans.
2. Dela in eleverna i grupper om 2 – 3 personer. Ge ett citat till varje grupp. Be eleverna fundera i grupp på vilket sätt deras citat har att göra med vatten och klimatförändringen.
3. Skriv gruppernas tankar på tavlan. Fortsätt sedan alla tillsammans i klassen att fundera på saken. Vad är det den citerade har velat säga med det han/hon sagt?
4. Be sedan eleverna gruppvis ta reda på den citerades liv och vad han/hon fått till stånd – har personen på ett märkbart sätt påverkat någon viktig sak i världen? Vilken sak och på vilket sätt?
5. Be grupperna presentera sin person och de resultat han/hon uppnått för resten av klassen.
6. Diskutera till slut vilka saker eleverna själva ville påverka och hur detta kunde gå till.

© UNICEF/NYHQ2012-1429/Sokol

11. Repetition

Övning: Vi söker efter vatten

s. 47

Övning: Vi söker efter vatten

Nivå:

Mål:

Vi sammanbinder handledningens ämnen och teman. Eleverna får en uppfattning om kopplingen mellan vattnet, klimatförändringen och barnens rättigheter.

Tid:

ca 30 minuter

Material:

En spelplan i storlek A3 från handledningens resursbank www.unicef.fi/vattenhandledning

Skriv ut och klipp isär spelkort och brickor från handledningens resursbank www.unicef.fi/vattenhandledning

Du kan också laminera kort och brickor

En tärning per grupp

Anvisningar:

1. Vi börjar med att placera de blå brickorna på spelplanen i tillhörande cirkel med bilden neråt och "?"-kortet sätts i en hög i tillhörande rektangel med texten neråt. Den röda brickan, värd 3 poäng, sätts i målet med bilden uppåt.
2. Tanken är att samla så många poäng som möjligt och det är vattnet som ger poängen. En vattendroppe ger 1 poäng och en hink 3 poäng. Därtill får den som kommer först i mål 3 poäng.
3. Spela spelet i grupper om 3 – 4 personer. Alla kastar tärningen i tur och ordning och flyttar brickan framåt enligt tärningskastet.
4. Då en spelare hamnar så att det går jämnt ut i en stor cirkel där det ännu finns en bricka kvar, lyfter spelaren ett "?"-kort. Spelaren läser högt texten på kortet och kastar tärningen. I texten sägs vid vilket tärningsnummer spelaren får lyfta brickan. "?"-kortet läggs underst i högen. Om spelaren inte lyckas få brickan, väntar han/hon på följande tur då han/hon kan lyfta brickan och turen anses då ha blivit förbrukad.
5. Då någon lyfter en diarré-bricka, ska spelarna omedelbart starta mot målet. Man får då inte samla på fler brickor. Den som kommit först i mål får målbrickan, värd 3 poäng. Spelet tar slut då den första spelaren kommit i mål så att det går jämnt ut och får därmed 3 poäng.
6. Till sist räknas poängen. Den som fått högst poäng vinner.

Stödmaterial till övningarna

Dramabaserade arbetssätt	s. 49	Klimatförändringen – spelkort	s. 60
Vattnets kretslopp	s. 51	Har du hört om klimatförändringen?	s. 62
Fördelningen av rent vatten på jorden	s. 52	Kort om barnets rättigheter	s. 64
Issas bad	s. 53	Rollkort för klimatets superhjältar	s. 65
Berättelserna om Fatimes dag	s. 54	Citat	s. 67
En länge emotsedd förändring	s. 56		
Avföringen är en del av naturens kretslopp	s. 57		
Dorlys gå i skolan	s. 58		

Dramabaserade arbetssätt

Dramapedagogik är en mycket framgångsrik inlärningsmetod eftersom den involverar deltagarna i ämnet. Dramaroller gör det möjligt att behandla också intima saker utan att man känner sig personligen träffad. Samtidigt lär man sig någonting om sig själv. Elevens uttrycksförmåga utvecklas, vilket stöder en positiv utveckling av självförtroendet, självkännedomen och självkänslan. Samtidigt lär sig eleven nya kroppsliga och språkliga uttrycks-sätt, vilket ger bättre kommunikationsförmåga.

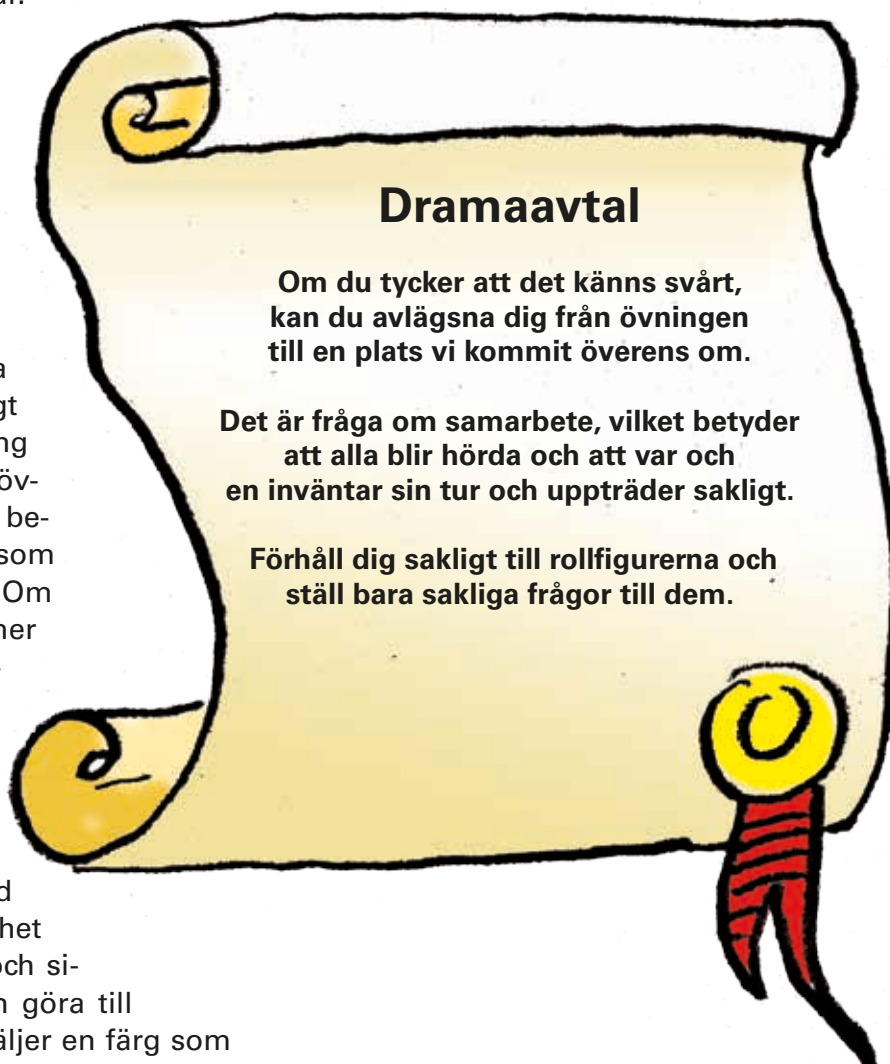
Man kan använda dramapedagogik i olika skolämnen på grundskolans alla stadier. För yngre elever är det huvudsakligen fråga om lek och att utforska saker. Ju äldre eleverna är, desto mångsidigare drama kan man använda då man lär ut nya saker.

Då man använder sig av drama, ska man alltid komma ihåg att börja med att gå igenom de gemensamma reglerna. Man kan säga att man gör ett dramaavtal. Avtalet garanterar alla deltagares själsliga trygghet under övningarna. Reglerna skrivs och läggs fram så att de är synliga redan innan övningen börjar.

Avtalet definierar vad som är tillåtet och vad som inte är det. Avtalet binder eleverna att jobba tillsammans. Eleven ska kunna spela sin roll utan att han/hon behöver vara rädd för att förlora sitt rykte.

Som ledare bör du komma ihåg att det är mycket viktigt att åstadkomma uppvärmning och lämplig stämning inför övningen. Uppvärmningen kan bestå av olika enkla uppgifter som stämmer sinnet till arbete. Om det under övningen kommer fram negativa, otrevliga saker, ska de behandlas på ett konstruktivt sätt med det samma eller senast i slutet av övningen.

Efter övningen är det bra med en slutlek, som ger möjlighet att ta avstånd från sin roll och sina känslor. Enklarest kan man göra till exempel så att var och en väljer en färg som återspeglar de egna känslorna vid det tillfället. Därtill kan var och en välja två ord som beskriver känslorna.

Exempel på uppvärmningslekar:

Garnnystan eller boll:

Eleverna står i ring och kastar ett garnnystan eller en boll till varandra. Leken kan användas till att göra eleverna bekanta med varandra, varvid den elev som tar emot nystanet/bollen säger sitt namn och de andra reagerar på det till exempel genom att hälsa. Nystanet/bollen går att använda också i spelet eller övningen "En båt kommer lastad". Då en elev får nystanet/bollen säger den ett ord han/hon först kommer att tänka på med anledning av det ord föregående elev sagt. Då man använder ett garnnystan kan man skapa ett nät mellan eleverna som man kan försöka reda ut genom att gå tillbaka längs samma rutt.

Kani-kani:

Alla står i en ring utom en elev som står i mitten och som ska försöka komma bort från platsen i mitten. Eleven pekar i tur och ordning på en elev i ringen och säger "kani-kani". Den som utsetts till kani-kani viftar med händerna vid öronen och upprepar "kani-kani"... och de två deltagare som står bredvid kani-kani för den hand som är närmast kani-kani till örat och viftar med den. Om alla tre gör rätt pekar den som står i mitten på någon annan och säger "kani-kani". Man fortsätter på detta sätt tills någon gör ett misstag eller inte hänger med. Den som gör misstaget hamnar sedan i ringens mitt.

Tandlösa djur:

Deltagarna sitter i ring och klappar med händerna i en enkel rytm. Under leken får deltagarnas tänder eller tandkött inte synas i något skede. Den som börjar leken säger till personen på ena sidan ett djurnamn, till exempel "björn". Personen, till vilken namnet sades, får inte skratta. De övriga får skratta, men så att tänderna inte syns. Leken fortsätter genom att den, till vilken namnet sades, säger namnet på ett annat djur till följande person. Man kan ibland byta riktning på leken.

Whizz, boing, pam:

Meddelandet rör sig längs med en ring. Då en elev får meddelandet, kan den välja mellan att fortsätta på samma sätt, förkasta meddelandet eller ändra på sättet att sända det. Meddelandet sänds till personen bredvid genom att säga "whizz" och skjuta händerna åt sidan mot personen. Då man säger "pam" kan man överföra meddelandet till vem som helst i ringen genom att peka på personen med båda pekfingerarna. Man kan förkasta sin tur genom att säga "boing" och lägga händerna i kors framför sig, varvid avsändaren måste överföra turen till någon annan. Under spelets gång ökar man farten. Man kan applodera åt elever som gör fel eller så kan de uteslutas ur spelet.

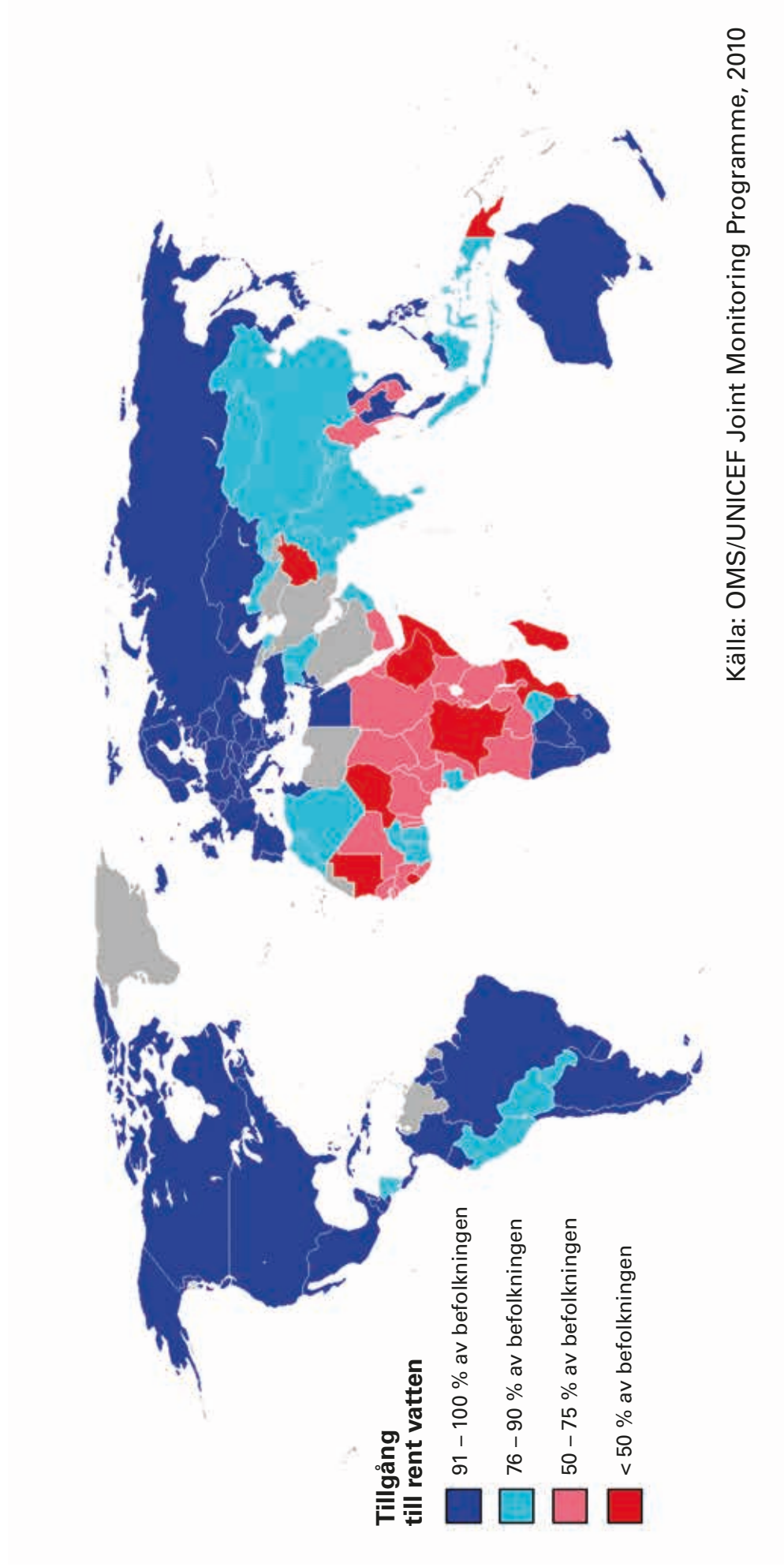
En berättelse en sats åt gången:

Eleverna sitter i en halvcirkel (högst 15 elever/båge). Eleverna säger i tur och ordning en sats och på detta sätt hittar man på en berättelse tillsammans. Det är viktigt att lyssna på vad de tidigare sagt så att man inte kommer med motsägelser. Eleverna blir ofta överraskade av hur svårt det är att komma ihåg allt vad de andra sagt. Det är skäl att ibland byta riktning ur rättvisesynpunkt.

Vattnets kretslopp

Fördelningen av rent vatten på jorden

© UNICEF/NYHQ2011-1019/Holt

Issas bad

© UNICEF/NYHQ2008-1512/Holtz

Issa bor i en liten by i Niger söder om Sahara. De har inte rinnande vatten i sitt hem. Varje dag går Issas mamma den långa vägen till brunnen och tillbaka. Hon har varje gång med sig så mycket vatten att det räcker till att dricka, laga mat och diska.

Men mamman orkar inte bära så mycket vatten att det skulle räcka till ett dagligt bad för Issa och de andra. Och också tvålen är dyr! Issa kan bada bara en gång i veckan då hon besöker närmaste större by med sin mamma. Issa önskar att hon kunde bada varje dag, men byn ligger för långt borta och det skulle bli för tungt att gå dit varje dag.

Issa önskar att mamma hade en cykel med vilken man kunde åka snabbt till byn. Men det är bara några få som har råd med en cykel. Issa drömmer också om att hon skulle ha egen vattenkran, TV och kylskåp hemma hos sig då hon är vuxen. Men hon vet att det är möjligt bara

om man har ett sådant yrke till vilket man måste studera en lång tid. Issa är flitig i skolan och hon har goda betyg.

Issas hemland Niger har redan länge lidit av torka och vattenbrist. Hennes största dröm är att torkan skulle ta slut någon dag.

© UNICEF/NYHQ2011-1570/Lemma

Berättelserna om Fatimes dag

Berättelse 1: Morgonsysslor

Fatime vaknar tidigt på morgonen då solen ännu inte gått upp. Först tvättar hon sig. Fatime, föräldrarna och de fyra syskonen delar på tre liter vatten då de tvättar sig. I morgongryningen gör hon sina behov vid en buske då det inte finns någon toalett i byn. Hon lagar frukosten tillsammans med sin mamma och systrarna.

- Vad äter de i dag till frukost?
- Någon i familjen är bekymrad. Vem och av vilken orsak?

Berättelse 2: Vattenhämtning

Fatimes familj består av sju personer och de behöver 10 hinkar vatten varje dag för att hållas friska och för att kunna utföra hushållsarbetet. Fatime går med mamman och systrarna minst två gånger om dagen den flera kilometer långa vägen till brunnen och tillbaka för att hämta vatten. Vattenhämtningen tar fyra timmar varje dag. De lyfter vatten ur brunnen med rep och hink.

Fyllda tio liters vattenkärl är lättast att bära på huvudet. En del av dem som kommer till brunnen har hjälp av en åsna: Fatime har ofta tittat på dem och önskat att också hennes familj hade råd med en åsna. Eftersom Fatime och hennes systrar bara orkar bära ett vattenkärl åt gången, måste de vara väldigt sparsamma med vattnet. Vattenhämtningen är ett tungt arbete då det inte finns några vägar och solen gassar.

- Vem träffar kvinnorna i Fatimes familj i dag då de hämtar vatten?
- Vid brunnen stöter Fatime på sin väninna som är mycket glad. Varför är hon glad? Hon berättar för de andra vid brunnen orsaken till sin glädje.

Berättelse 3: Skolan

Då de hämtat vatten går Fatimes mamma för att samla brännved så att de senare ska kunna rena vattnet genom att koka det.

Fatime går med sina syskon till skolan. I början av veckan blev Fatime tvungen att stanna hemma för att se till sin lillasyster som hade insjuknat i diarré, men i dag är systemen lyckligtvis frisk igen och följer med till skolan. Ibland är det svårt för Fatime och hennes systrar att gå i skolan, för vattenhämtning och andra hushållsarbeten tar så mycket tid. Det går mycket bättre för familjens pojkar, de är bäst i klassen! Fatime är stolt över dem.

- Vad har familjens pojkar gjort på morgonen då flickorna hämtat vatten?
- Någon är nervös i skolan. Vem och varför?

Berättelse 4: Efter skolan

Efter skolan hjälper Fatime och systrarna mamman med hushållsarbetet. De kokar till exempel vatten, lagar mat, diskar och städar. Sedan går alla barnen till brunnen för att hämta vatten till familjen. Om hon ännu har tid och energi, försöker Fatime därefter läsa sina hemläxor.

- Vilka hushållsarbeten gör man i familjen? Vilka av dessa kräver vatten?
- Någon är spänd i hemmet. Vem och varför?

Berättelse 5: Dags att lägga sig

Familjen äter kvällsmat tillsammans och alla berättar om sin dag. Inte förrän kvällen mörknar gör Fatime på nytt sina behov vid busken, det anses inte vara riktigt lämpligt vid dagsljus.

Fatime är ännu en tid tillsammans med sina syskon innan det är läggdags. Sedan tvättar de sig. Fatime kan använda en halv liter vatten till att tvätta sig och borsta tänderna.

- Vad berättar Fatimes familjemedlemmar om sin dag?
- Vad gör Fatime och hennes syskon innan de går och lägger sig?
- En familjemedlem är sorgsen. Varför?

En länge emotsedd förändring

Zafira växte upp i byn Mabuia i Angola, en timmes väg från huvudstaden Luanda. Det tog Zafira tre timmar varje dag att hämta vatten från närmaste flod. Vägen var farlig, ett år anföll en krokodil sju av Zafiras kompisar.

Men vattnet som Zafira och hennes kompisar bar till byn var ännu farligare. Vattnet var förorenat av bakterier och människorna blev sjuka av det. Därför var Zafira också ofta sjuk. Och då hon inte själv var sjuk, var hon ofta tvungen att sköta om sina sjuka bröder och systrar. Då Zafira hade blivit vuxen skötte hon om sina sjuka barn.

Angolas regering lät sedan i samarbete med UNICEF bygga en vattenledning från floden till Zafiras hemby. Ledningen ledde till en gemensam vattenkälla med kranar, toaletter, bassänger

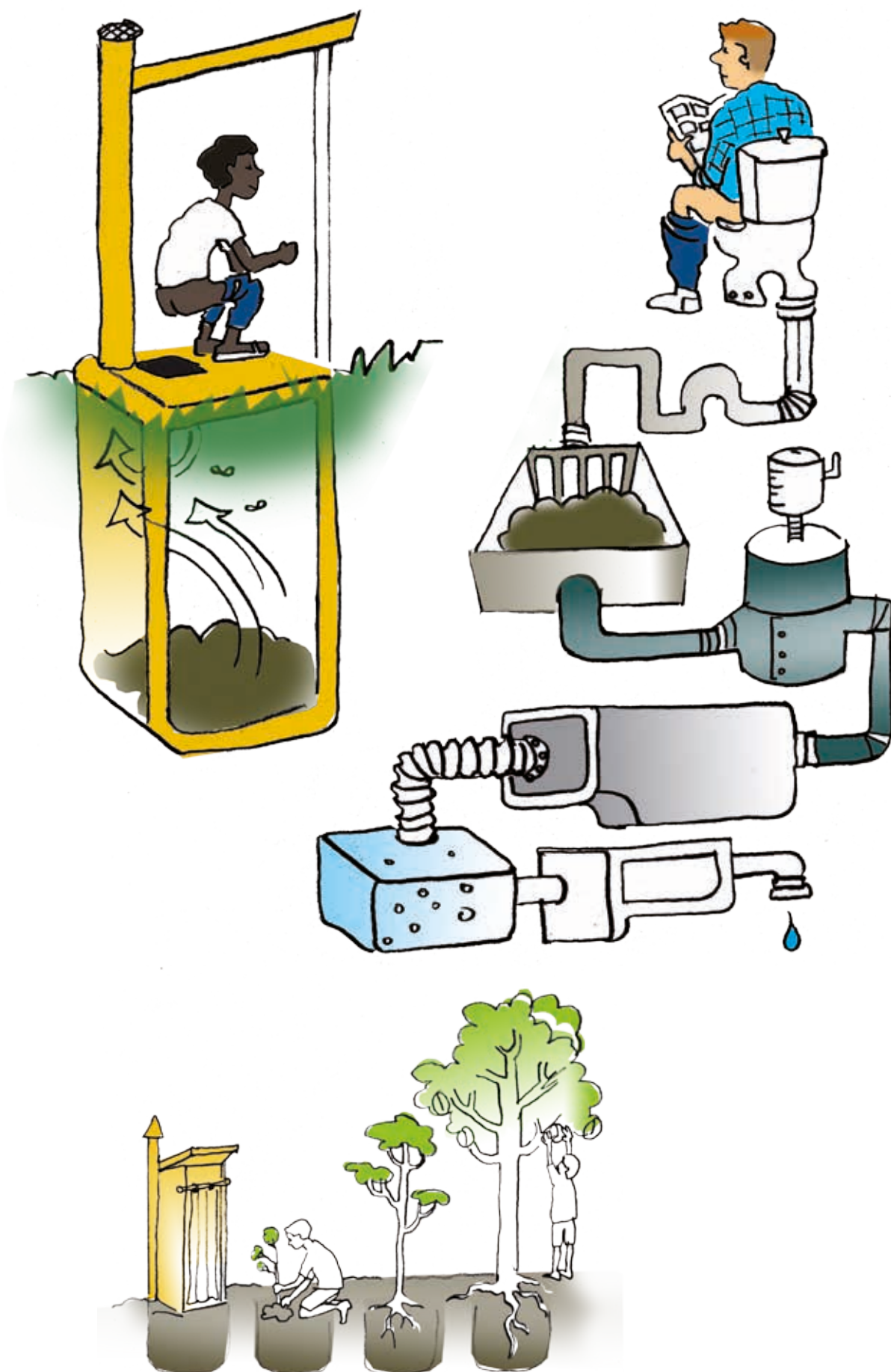
och duschar. Ett vattenfilter renade vattnet. Tack vare detta rasade antalet diarréfall och barn-dödligheten. Många flickor kunde också börja gå i skolan då de inte behövde använda tid till att bära vatten.

Zafiras 13-åriga granne Celine är en av de flickor som fått börja gå i skolan som en följd av vattenledningen. Tidigare hade Celine varit tvungen att gå till floden och tillbaka tre gånger om dagen. Hon gör också andra hushållsarbeten. Nu hinner hon gå i skolan också för att hennes småsyskon inte mera är sjuka.

Man kan tycka att Celine och Zafira med familjer är lyckligt lottade, men rent vatten är inte bara de privilegierades ensamrätt. Rent vatten är en av förutsättningarna för ett hälsosamt liv för oss alla. *"Mamman måste ta hand om sina barn"* säger Zafira, *"men vi klarar inte av det om vi bara har smutsigt vatten"*.

© UNICEF/NWHD2010-1846/Noorani

Avföringen är en del av naturens kretslopp

Dorlys går i skolan

Dorlys är en 12-årig skolelev på Madagaskar. Hon går på klass tre i skolan som ligger i grannbyn drygt fyra kilometer bort.

I dag är det skolårets första dag för Dorlys. Hon är glad för hon tycker om att gå i skolan. Det enda dåliga med skolan är den långa skolvägen, som tar ungefär en timme. Dorlys går skolvägen till fots med sina kompisar, men ibland är de sena och då springer de. Ibland springer de bara för att de tycker det är roligt.

Några av Dorlys kompisar har slutat gå i skolan då skolvägen är så lång. En flicka slutade efter första klassen. Hon var ofta trött och hade svårt att orka med de andra barnen på skolvägen. Flickan är nu 13 år och gör hushållsarbete på dagarna och tar hand om sin lillebror. Hon är också bortlovad som hustru till en man i byn.

Dorlys känner också andra som har avbrutit skolgången eller som aldrig ens har börjat i skolan. Det finns många orsaker till det. En flicka var hela tiden sjuk och hon skulle ha stannat på klassen om hon hade fortsatt i skolan. Föräldrarna tyckte att det är bättre att hon jobbar med hushållet och så behövde de inte heller betala för hennes skolgång. En del av barnen måste stanna hemma för att hjälpa föräldrarna med hushållsarbete eller för att valla kor. Sedan finns det familjer som inte har råd att köpa skolmaterial som inte är gratis på Madagaskar.

Dorlys tycker hon är lyckligt lottad. Hon klarar sig bra i skolan. Hennes föräldrar vill att hon fortsätter att studera, kanske till och med vid något universitet. Det passar också för Dorlys för hon vill bli sjuksköterska när hon blir vuxen. Det kräver att hon studerar flitigt och länge. I Dorlys by är det ovanligt att flickorna fortsätter gå i skolan efter lågstadiet, för högstadiet ligger långt borta, det är över tio kilometer dit. Det tar väldigt lång tid att gå dit.

Dorlys berättar om sin dag:

"Jag vaknar lite före klockan sex. Sedan går jag till floden för att tvätta mig. Jag tvättar ansiktet och händerna.

Efter det matar jag kon, gåsen, ankan och hönsen. Jag hämtar också vatten från en brunn. Lyckligtvis ligger brunnen nära oss, så det tar inte lång tid. Tidigare låg den närmaste brunnen längre bort och då var jag tvungen att stiga upp tidigare för att hinna med allt arbete.

Till frukost äter vi maniok och batat som min pappa odlar på vårt hemman. Efter frukosten går jag till skolan tillsammans med kompisarna. Klockan är sju.

På skolvägen vadar vi över en flera meter bred flod. Efter regn kan floden ibland vara för djup för oss och då måste vi stanna hemma i många dagar. Oftast följer en vuxen med oss på skolvägen som ser till att det inte händer oss något.

Skolan börjar klockan åtta och slutar halv ett. Ibland är jag trött i skolan och det händer att jag somnar under lektionen. Läraren tycker inte om det. Innan vi går hem igen äter vi i skolans matsal mat som byns mammor har lagat. Varje dag kommer två mammor till skolan för att laga mat till oss.

Efter skolan går jag och mina kompisar till floden för att tvätta familjens kläder. Sedan går vi till åkern och skogen för att samla ingredienser för middagen och hämtar också vatten. Efter det har vi fritid då vi för det mesta leker och sjunger.

Klockan fem börjar jag laga middag för familjen. Efter middagen diskar jag kärlen och läser hemläxorna. Efter läxorna leker jag med mina småsyskon innan vi lägger oss."

Byäldsten Namorisoa i Dorlys by berättar:

"Jag tycker det är viktigt att barnen går i skolan. Jag försöker hela tiden hitta på nya sätt att övertyga föräldrarna om att skolgång lönar sig. Det är bra för vår by och för hela trakten om barnen går i skolan. Barnen lär sig färdigheter i skolan som de sedan lär åt familjen där hemma. I skolan lär man sig till exempel hur viktigt det är med god hygien, såsom att tvätta händerna, och rent vatten.

Själv gick jag i skolan i fyra år. Sedan tyckte föräldrarna att jag lärt mig tillräckligt. Många av mina klasskamrater är nu läkare eller har andra höga tjänster, också i utlandet. Själv är jag ledare i den här byn och en av de högst utbildade personerna i trakten. Ändå tycker jag att det är synd att jag inte fick fortsätta i skolan, för jag skulle kunna påverka så många saker mera om jag hade högre utbildning."

© UNICEF/NYHQ2011-2502/Asselin

Klimatförändringen-spelkort

Växthuseffekten

Boskapsskötsel

Fabriker

Trafik

Skogsavverkning

Slöseri

Glaciärsmältning

Översvämningar

Vattenbrist

**Sjukdomar,
såsom malaria**

Cykling

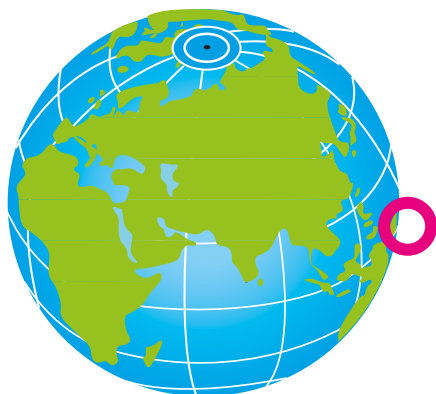
Spara el

**Närproducerad,
huvudsakligen
vegetarisk mat**

Återvinning

**Internationell
politik**

Har du hört om klimatförändringen?

laoniman, 17-årig pojke, Kiribati

Klimatförändringen påverkar på många sätt mitt hemland Kiribati. Havsyttans stigning påverkar landet mest. Den gör att kusten sjunker i havet och brunnsvattnet blir förorenat. Då vi inte kan dricka brunnsvattnet, blir vi tvungna att samla in regnvatten för att få dricksvatten. Men eftersom det regnar här alltmera sällan, är det ganska lite vatten vi kan använda under dagens lopp. Därtill dör många av våra växter då de inte får tillräckligt med vatten.

Då havsvattnet flödar över våra marker har jordbruket blivit svårare. De flesta växter kan inte växa i salthaltig jord. Därför har fisket blivit en allt viktigare näring, fast fiskbestånden har minskat redan under en längre tid.

Många familjer har varit tvungna att flytta från sina hem i närheten av havsstranden. Havet steg för nära deras hem och förstörde några hus. Familjer som inte vill förlora sin jord bygger skyddsvallar mot vattnet. Skyddsvallarna är väldigt dyra och många familjer har redan använt nästan alla sina pengar i kampen mot den stigande havsyttan.

Allt detta påverkar våra barn negativt. En del av barnen kan inte längre gå i skolan då familjerna inte har råd att betala termins- och materialavgifter. Det finns unga flickor som gifter sig tidigt bara för att kunna fly bort från familjens problem. Många barn har hamnat på gatan där de tigger pengar och mat.

Eftersom följderna av klimatförändringen syns allt tydligare, vet kiribatierna vad som håller på att hända. Men de vet inte varför det händer, eftersom Kiribati ligger långt från de ställen där de största utsläppen av växthusgaser sker. Vår regering försöker lösa problemen, men vi behöver hjälp från andra länder, för vi klarar inte av det själva.

Ndeye, 16-årig flicka, Senegal

Klimatförändringen märks på många sätt i Senegal. Senegaleserna påverkas mest av översvämningar, torka, hetta, av att Saharaöknen breder ut sig och att marken sjunker under havsyttan. Till exempel fiskarbyn Djiffer håller på att försvinna, eftersom den ligger i ett floddelta som är mycket låglänt.

Jag vill speciellt berätta för er om de skyfall som förorsakade översvämningar här. Många familjer förlorade sitt hus och nu vet de inte var de ska bo. En del av barnen har inte kunnat gå tillbaka till skolan efter översvämningarna, för man har ännu inte reparerat skolbyggnaderna. Jag vet också att det fanns barn som fick malaria, för översvämningarna lämnade kvar vattenpölar där malariamyggorna kunde föröka sig så att det fanns många gånger fler av dem än tidigare.

Tyvärr verkar det som om människorna allmänt taget inte skulle bekymra sig om klimatförändringen. Men jag har beslutat att kämpa mot klimatförändringen tillsammans med UNICEFs andra klimatambassadörer. Jag kommer att ordna möten och kampanjer där människorna får höra mera om klimatförändringen, dess följder och hur man kan hejda den. Också Senegals regering har projekt på gång med vilka man bekämpar klimatförändringen. Ett av dessa projekt är samafrikanskt och det har som mål att plantera träd i ett 7000 km långt bälte för att hindra Sahara från att breda ut sig. Trädlinjen kommer att sträcka sig från Dakar till Djibouti, alltså från Afrikas västkust till östkusten.

Angita, 9-årig flicka, Madagaskar

Jag går i skolan i ett tält, för en cyklon förstörde vår skola redan för många år sedan. Jag kommer ihåg cyklonen. Jag minns hur vårt hem flög iväg med vinden och förstördes. Men ingen dog för vi var hos farfar. Hans hus är mycket stadigare än vårt. Jag hörde hur vinden ylade "vuiivuii." Då det hela hade slutat, gick vi ut. Jag såg hur hus och träd hade fallit omkull och mangor fallit ner från träden. Jag var den första som sprang till frukterna och började äta dem!

Jag återvände till skolan en vecka efter cyklonen. Vårt klassrum såg likadant ut som vårt hus – en enda hög av bräder, bambu och rep. Bara en klass fanns kvar, den som var byggd av tegel. Lärarna beslöt att dela klassen i två delar med en vägg av bambu och på så sätt kunde hela skolan fortsätta i ett enda klassrum. I skolan rymdes bara två klasser åt gången och vi gick därför i skolan i skift. Men jag var ändå nöjd med att jag fick fortsätta att gå i skolan.

Senare fick vi tält av UNICEF och då kunde vi fortsätta skolan igen med vårt gamla schema. Ibland har tälten gått sönder då det har stormat på nytt. Tältet har läckt vatten och man har varit tvungen att reparera det. Senare fick vi av UNICEF ett hållbarare tält där jag nu går i skola. Ibland är det så hett i tältet att jag somnar mitt under lektionen!

Våra föräldrar har byggt ett nytt klassrum där de äldre eleverna studerar. Föräldrarna betalade bygget själva, för staten har inte råd att reparera skolor. Våra föräldrar har inte råd att bygga fler klasser, även om de ville. Det är redan dyrt för dem att reparera skadorna på våra klasser och tält efter skyfall och stormar. Det går också åt mycket virke och bambu då man hela tiden ska reparera hem och skolor, och den stora virkesåtgången förstör de värdefulla skogarna på Madagaskar. Jag hoppas att det inte kommer nya cykloner.

Kort om barnets rättigheter

Artikel 24:

Rätt till hälsa och hälsovård

Alla barn har rätt till att leva så friska som möjligt. Barn ska ha rätt att besöka läkare när de är sjuka. Barnet ska få leva i ren miljö, få rent vatten och näringsrik mat.

Artikel 2:

Alla barn har samma rättigheter

Barnets rättigheter gäller varje barn. Man får inte diskriminera någon till exempel på grund av utseende, kön, religion eller handikapp eller familjebakgrund.

Artikel 27:

Rätt till tillräcklig levnadsstandard

Varje barn har rätt till en tillräckligt hög levnadsstandard: barnet behöver tillräckligt med vatten, mat och kläder, en trygg plats att bo på samt vänner och andra nära människor.

Artikel 6:

Rätt till livet

Varje barn har rätt till livet. Staten ska göra allt den kan för att varje barn ska få leva ett så friskt liv som möjligt.

Artikel 28:

Rätt till gratis utbildning

Barnet har rätt att gå i skolan och få undervisning. Grundskolan ska vara gratis för alla och alla ska ges möjlighet att fortsätta skolgången efter grundskolan.

Artikel 22:

Flyktingbarn

Staten ska skydda barn som kommit till landet som flyktingar och ge dem samma rättigheter som andra barn. Staten ska ha som mål att barnet och föräldrarna ska få bo i samma land.

Artikel 38:

Krig och väpnade konflikter

Staten ska göra allt som står i dess makt för att skydda barn för krig. Barn under 15 år får inte ta värvning i armén eller delta i krigsföring.

Rollkort för klimatets superhjältar

Redaktörer

Ni kan ta reda på hur det är på riktigt och berätta det för andra! Ni kan utöva påtryckning på regeringen och forskare genom att berätta om deras framsteg i att hejda klimatförändringen. Ni kan också berätta för världen om länder som redan påverkats av klimatförändringen, och om länder som behöver mest stöd.

Men: Det är inte säkert att människorna noterar vad ni berättar. Det är också möjligt att den tidning, radio eller TV-kanal ni jobbar vid inte är intresserad av att berätta om klimatförändringen, om man anser att ämnet inte är intressant.

Politiker

Ni har makt att fatta viktiga beslut och stifta lagar som begränsar företags och fabrikers koldioxidutsläpp. Genom lagar kan ni få till stånd att alla bilar i landet förbränner bränslet effektivt. Med statens pengar kan ni understöda forskning som har som mål att uppfinna och utveckla ny "grön" teknologi.

Men: Snart är det val, och ni vill inte göra förändringar som minskar ert understöd. Människorna vill till exempel inte att det blir dyrare att köra bil eller att flyga. Industrin motsätter sig förhöjning av elpriset. För att ni ska hållas kvar vid makten får förändringarna inte vara för radikala. Modiga förslag får kanske inte ens tillräckligt stort understöd för att bli godkända.

Företagsledare

Ni har stor makt att genomföra förändringar. Om ni är chef för en bilfabrik, kan ni genomdriva att alla bilar producerade i fabriken är bränsleeffektiva. Eller om ni leder ett energiföretag, kan ni bygga vindkraft i stället för kolkraftverk. Allt detta har stor betydelse med tanke på klimatförändringen!

Men: Företaget ska maximera vinsten för aktieägarna. Blir det ingen vinst blir ni avskedad.

Medarbetare i organisationer i u-länder

Ni kan hjälpa människor vars liv redan påverkats av klimatförändringen. Ni kan till exempel bekämpa malaria genom att leverera myggnät och berätta för människor hur man undviker att få malaria. Ni kan stöda byar då de försöker lösa problemet med tidvis vatten- och matbrist. Ni kan också påverka politiker och företag så att de begränsar utsläppen av växthusgaser.

Men: Det finns också många aktuella saker som ni måste arbeta med. Ni arbetar varje dag med att minska fattigdomen och förhindra spridning av HIV/AIDS. Era resurser, t.ex. mängden pengar och antalet medarbetare, är begränsade. Ni får pengar av privatpersoner, företag och stater. Om ekonomin försämras, kan donationerna minska snabbt.

Forskare

Ni kan forska och utveckla nya sätt att producera koldioxidneutral energi som produceras utan att det bildas koldioxid. Era olika uppfinningar kan revolutionera hela världen. Ni kan också utveckla nya metoder som gör att byar och länder som redan lider av klimatförändringen klarar sig.

Men: Ert forskningsarbete finansieras av stater, företag och föreningar. Ni kan inte idka sådan forskning som ni inte får finansiering till. Det tar årtal att utveckla era uppfinningar och man måste testa dem många gånger innan de kan tas i bruk.

Aktivister

Ni kan följa med vad stater och företag gör för att hejda klimatförändringen. Ni kan ordna kampanjer och påverka politiker för att de ska satsa mera på klimatarbetet. Ni kan uppmuntra medborgare att säga sin åsikt och delta i beslutsfattandet. Ni kan också stöda människor så att de lär sig kontakta riksdagsledamöter för att dessa ska fatta viktiga beslut i klimatfrågan.

Men: Ni har inte tillräckligt med pengar för att kunna planera synliga kampanjer. Det är inte säkert att det ni säger intresserar människor. Rika människor och de styrande kan tycka att er verksamhet utgör ett hot mot dem.

Lärare

Ni kan berätta för eleverna om klimatförändringen och dess inverkan på världens barn. Ni kan diskutera med eleverna om olika sätt att minska på elevernas och deras familjers ekologiska fotavtryck. Ni kan också påverka övriga lärare och skolans personal för att få till stånd lägre koldioxidutsläpp i skolan.

Men: Ni kan inte använda mycket tid till det här för ni måste följa skolans läroplan där det inte finns mycket tid reserverat för extra ämnen.

"Vi måste bli den förändring vi vill se."

Mahatma Gandhi, 1869 – 1948.

Indisk filosof, icke-våldets fader.

"Det är inte för att något är svårt som vi inte vågar, utan det är för att vi inte vågar som gör det svårt."

Seneca, ca 5 f. Kr – 79 e.Kr.

Romersk författare, filosof och politiker.

"Det är jordklotet som förenar oss alla."

Wendell Berry, 1934 -. Amerikansk författare.

"Du kan inte leva en enda dag utan att påverka din omgivning. Det du gör förändrar världen och din uppgift är att fatta beslut om vilka slag av förändringar du vill åstadkomma."

Jane Goodall, 1934 -.

Engelsk antropolog och FN:s fredsambassadör.

"Var och en av oss kan göra sin andel. Ofta söker vi stora saker och glömmer att var vi än är, kan vi alltid göra vår lott. Jag måste ofta påminna mig om att även om jag nu bara planterar här ett träd så finns det miljarder människor på jorden som alla gör något. Tänk dig, hur mycket vi kan få till stånd tillsammans."

Wangari Maathai, 1940 – 2011.

Kenyansk miljöaktivist, erhöll Nobels fredspris år 2004.

Australian Committee for UNICEF. Water and sanitation. Real lives: Angola.

[http://www.unicef.org.au/downloads/Education/UNICEF-Juniors_Water-Sanitation_Lesson-Two_Han-\(1\).aspx](http://www.unicef.org.au/downloads/Education/UNICEF-Juniors_Water-Sanitation_Lesson-Two_Han-(1).aspx)

Fondation Maud Fontenoy: Primary School Pack 2012/2013

<http://onedrop.org/fmf/pdf/PrimarySchoolPack.pdf>

HSY Helsingin seudun ympäristöpalvelut (2010) Metropoli ja meri. HSY:n julkaisuja 6/2010

Käymäläseura Huussi ry. Sanitaatio- ja hygieniaopas kehitysmaissa työskenteleville.

<http://www.huussi.net/pdf/sanitaatio-opas.pdf>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Nuortennetti. Tutustumis-, vuorovaikutus- ja nimileikit.

http://www.mll.fi/nuortennetti/tukarit/leikkiasema/tutustumis-vuorovaikutus-ja_ni/

Metsä vastaa -verkkosivut.

http://www.metsavastaa.net/vedenkulutus_copy

Suomen UNICEF globaalikasvatusmateriaalit.

<http://www.unicef.fi/gloaalikasvatusmateriaalit>

Suomen UNICEF: Kaverina kaikille. Opettajanopas syrjinnän estämiseen.

http://www.unicef.fi/files/unicef/Koulut/9036_Unicef_Kaverina_kaikille.pdf

Suomen UNICEF: Vesi on oikeus!

http://www.unicef.fi/files/unicef/Koulut/vesiopus_web_su.pdf

TAGD UNICEF UK: Heat up Over Climate Change. Exploring climate change and it's effects on the world's children. A peer education and action pack.

<http://www.tagd.org.uk/Document.ashx?ID=343>

Toivanen, Tapio (2007) Lentoon! WSOY

UNICEF Canada: Climate Change, Children and Youth – Local Connections to Global issues. Teacher resource guide.

http://www.unicef.ca/sites/default/files/imce_uploads/UTILITY%20NAV/TEACHERS/DOCS/GC/cccy.pdf

UNICEF Child Rights Advocacy and Education Section (2011) Education kit on climate change and child rights – How to defend child rights affected by climate change. A teacher's guide for exploration and action with children 11-16 years old.

http://www.unicef.ca/sites/default/files/imce_uploads/UTILITY%20NAV/TEACHERS/DOCS/GC/Education_Kit_on_Climate_Change_and_Child_Rights.pdf

UNICEF Madagascar Country Office. Schools for Madagascar. Education Toolkit.

http://www.unicef.org/madagascar/UNICEF_M_Angita_4_March.pdf

WildBC: Carbon Cycles!

<http://wildbc.org/index.php/programs/climate-change-education/>

WWF Suomi. Onko päälläsi jokidelfiinin kuuluva vettä? WWF:n vesioppitunnin harjoitukset.

<http://wwf.fi/mediabank/1333.pdf>

© Finlands UNICEF rf

ISBN 978-952-9536-15-3 (PDF)

Producerad med stöd av utrikesministeriets
anslag för utvecklingssamarbete